

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra církevních dějin a dějin křesťanského umění

Petr Páleník

**Postavení Katolické církve v litovelském okrese
v padesátých letech dvacátého století**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Jonová, Th.D.

Olomouc 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a použil jsem jen uvedené prameny.

V Olomouci dne 12. dubna 2017

Petr Páleník

Poděkování

Dovoluji si tímto poděkovat PhDr. Jitce Jonové Th.D. za její vstřícný přístup, odborné vedení bakalářské práce a poskytnutí cenných rad.

Obsah

Úvod	5
1. Potlačování svobody církve v Československu po roce 1948.....	7
2. Propagace Katolické akce v okrese Litovel.....	11
3. Čtení pastýřského listu <i>Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky</i> v okrese Litovel.....	12
4. Exkomunikační dekrety a jejich aplikace v okrese Litovel.....	20
5. Kongresy obránců míru	22
6. Procesy s představiteli církve	32
7. Složení slibu věrnosti Československé republice, politická angažovanost duchovních	35
8. Situační zprávy	39
9. Postoje duchovních ke kolektivizaci zemědělství	46
10. Výchova dětí v duchu vědeckého světového názoru	48
11. Charitní ošetrovací ústav v Jesenci	52
12. Kritika náboženských poměrů u členů KSČ	54
Závěr.....	57
Seznam zkratek	60
Seznam pramenů a literatury.....	62

Úvod

Téma „Postavení Katolické církve v litovelském okrese v padesátých letech dvacátého století“ jsem si vybral, jelikož mě velmi zajímá poválečné období, kdy po necelých třech letech svobody naše zem upadla po nacistické totalitě opět do nové, tentokrát komunistické totality. O této době jsem přečetl několik publikací, které ve mně vzbudily i otázku, jak tyto události prožívali lidé žijící v místě mého bydliště a v nejbližším okolí. Vypracování bakalářské práce byl pro mě podnět, abych se pokusil zachytit, jak tato nelehká doba probíhala v obcích mně blízkých. Za cíl své práce jsem tedy pojal bývalý okres Litovel, který spolu s Olomouckým krajem, jehož byl součástí, zanikl 30. června 1960. Tento okres tvořilo rovinaté Litovelsko a kopcovité Konicko. Z církevního územního členění se v roce 1949 okres Litovel dělil na 19 farností a dále v něm byly dva filiální kostely v Července a v Bílsku. Farnosti spadaly do dvou děkanátů, a to do děkanátu Cholína a do děkanátu Čechy pod Kosířem.¹ K novému uspořádání hranic děkanátů došlo v roce 1952, kdy se sledovalo, aby se hranice děkanátů kryly s hranicemi okresů.² Vznikl tedy děkanát Litovel, do jehož čela byl jmenován litovelský farář Augustin Kadlčík³. Z řeholních společenství v litovelském okrese působili redemptoristé v Července,⁴ kongregace milosrdných sester III. řádu sv. Františka v Litovli⁵ a kongregace sester bl. Zdislavy III. řádu sv. Dominika v Jesenci.⁶

Nátlak na církve a její kontrola ze strany státní moci byl realizován prostřednictvím okresních církevních tajemníků. V Litovli to byl nejprve Oldřich Kubíček⁷ a začátkem roku 1957 se ujal řízení věcí církevních bývalý člen StB v Olomouci Josef Pavlíček. Jejich nadřízenými krajskými církevními tajemníky v Olomouci byli postupně JUDr. Karel Dokoupil, kterého v roce

¹ Katalog kněžstva arcidiecése olomoucké 1949.

² Farní úřad Konice, Kronika farnosti Jesenec.

³ <http://www.divadloschod.cz/val.atheny/?id=osobnosti&what=K>, staženo 21. ledna 2017.

⁴ Představeným redemptoristů v Července byl P. Alois Březina narozen v roce 1905. P. Březina spolu se svým spolubratrem P. Antonínem Krejčou byli od října 1949 do amnestie v listopadu 1949 měsíc a půl ve vazbě za to, že označili zabírání církevní půdy za loupež a za vyvěšení pastýřského listu biskupů na dveře kostela. K vyklizení kláštera v Července došlo v první etapě akce K, a to v noci ze 13. na 14. dubna 1950. V tu dobu obývalo klášter 34 řeholníků. Srov. ZAOpO, inv. č. 4529, sign. 460, č. kartonu 4450. Vaško Václav, *Dům na skále 2. Církev bojující 1950 – květen 1960*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, s. 128,

⁵ Zapařovací ústav Charity pro smyslově vadné dívky v Litovli kongregace milosrdných sester III. řádu sv. Františka v čele s představenou Česlavou Františkou Vránovou byl v červenci 1953 přestěhován z Litovle do Zdislavic u Zdounek. Srov. ZAOpO, inv. č. 4529, sign. 460, č. kartonu 4450.

⁶ ZAOpO, inv.č. 4529, sign. 460, č. kartonu 4450.

⁷ Oldřich Kubíček narozen 16. června 1905. Srov. SOKA Olomouc, inv. č. 171, sign. 190/pres, č. kartonu 38.

1950 nahradil Ladislav Horák a od roku 1952 Evžen Černý, jenž dosud působil na církevním oddělení jako kádrový referent.⁸

Ve své práci jsem se věnoval nejprve situaci z roku 1949, která nastala po ustanovení schizmatické Katolické akce a následné reakce biskupů vydáním pastýřského listu *Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky*. Dále jsem se zaměřil na působení na kněze a věřící formou různých besed, sjezdů, hlasování a rezolucí. Rovněž jsem se zabýval i tím, jak bylo následně využito monstrprocesů v Praze a Bratislavě v agitaci proti církvi ve zdejších okresech. Dalším tématem, kterému jsem se věnoval, byla ateistická výchova a všemožné bránění výuce náboženství. Důležitá otázka té doby, byla také kolektivizace zemědělství, která se neobešla bez třecích ploch mezi církví a státními orgány.

Zdrojem podkladů, z kterých jsem vycházel, byly převážně archivní materiály Státního okresního archivu Olomouc a Zemského archivu Opava, pobočky Olomouc. Jednalo se především o úřední korespondenci mezi OCT v Litovli a jeho nadřízeným KCT v Olomouci. Obsah těchto hlášení a zpráv, z kterých jsem čerpal, byl vesměs poplatný pohledu státní moci na církevní otázku a na kněze. Osobní data duchovních jsem čerpal ze zdrojů Arcibiskupství olomouckého, arcibiskupského archivu. Z literatury jsem použil podklady spíše obecného celostátního charakteru.

⁸ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637

1. Potlačování svobody církve v Československu po roce 1948

Převzetím moci v Československu Komunistickou stranou v únoru 1948 začalo potlačování práv a svobod občanů. Totalitní režim nemohl dopustit, mimo jiné, aby ve společnosti existovaly jiné světové názory, než byl marxistický, čistě materialistický světový názor prosazovaný vládnoucí komunistickou stranou. Z tohoto důvodu byl neodvratný střet státní moci s církví. Komunisté zpočátku neplánovali likvidaci církve, ale chtěli ji využít pro svou podporu, protože velká část populace se hlásila ke katolické církvi a i mezi komunisty bylo mnoho katolíků. Jejich záměrem bylo vytvoření národní církve podřízené státní moci, nezávislé na papeži. Bylo tedy nutné zpřetrhat všechny vazby církve v Československu na Řím. S takovým vývojem nemohli českoslovenští biskupové souhlasit. Odmítli veřejnou podporu politice KSČ, vyhlásili politickou neutralitu církve, zakázali duchovním kandidovat na politické funkce a vyjadřovat se k politickým otázkám. Kněží se měli věnovat pouze duchovním potřebám lidu. Začal tedy boj, jehož cílem bylo vykořenění náboženství ze společnosti. Měsíc po komunistickém puči 21. března 1948 bylo vydáno šest zemědělských zákonů, které mimo jiné připravily církev o její hospodářskou základnu. Zpočátku vedl režim s biskupy společná jednání, při kterých spíše kladl požadavky, ale v ničem nevyšel představitelům církve vstříc. Souběžně s jednáním se komunisté snažili zpřetrhat vazby na Řím, oddělit biskupy od nižšího kléru, vrazit klín mezi kněze tím, že podporovali tzv. „pokrokové a vlastenecké“ kněze a naopak, ty, co zůstávali věrni biskupům, označovali jako reakcionáře. Do konzistoří byli dosazeni státní zmocněnci, probíhalo zatýkání kněží a jejich souzení zvláště podle zákona č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky. K rozštěpení církve a věřících měla dopomoci schizmatická Katolická akce zřízená a prosazovaná státní mocí.⁹

10. června 1949 byla v Obecním domě v Praze slavnostně ustavena státní Katolická akce. Toto hnutí podporovalo vznik národní církve odtržené od Říma, slučitelné se socialismem. Do čela byli komunisty dosazeni laici, předsedou se stal režisér a dramaturg Národního divadla Ferdinand Pujman.¹⁰

Ještě téhož dne obdrželi krajsí tajemníci KSČ příkaz od ÚV KSČ, aby organizovali podpisovou akci schvalující prohlášení výboru Katolické akce. Stejně instrukce zaslal svým krajským tajemníkům i Ústřední akční výbor Národní fronty. Každého duchovního měla

⁹ Demel Zdeněk, *Pod dohledem církevních tajemníků*, CDK Brno, 2008, s. 30 – 45.

¹⁰ Vaško Václav, *Dům na skále 1. Církev zkoušená 1945 – začátek 1950* Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2004, s. 140 - 141.

navštívit dvojice funkcionářů, která ho měla přesvědčit k podpisu prohlášení výboru Katolické akce. V novinách se poté objevovaly seznamy kněží, kteří toto prohlášení podepsali.¹¹

Biskupové reagovali hned 15. června 1949 oběžníkem duchovním, ve kterém varovali kněze, že spolupráce s Katolickou akcí bude stíhána církevními tresty. Druhým vydaným dokumentem byl pastýřský list nazvaný *Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky*, který se měl číst ve všech kostelech v neděli 19. června 1949. Ze strany režimu bylo čtení pastýřského listu zakázané, Veřejná i Státní bezpečnost list zabavovala, ale přes všechny zákazy a vyhrůžky byl list přečten asi ve třetině kostelů. Následovalo zatýkání a vyšetřování kněží i laiků. Sám arcibiskup Beran chtěl přečíst pastýřský list v katedrále sv. Víta v Praze, ale mše byla rušena provokatéry a agenty StB. Po mši začala šestnáctiletá izolace pana arcibiskupa. Biskupové však 19. června 1949 vydali druhý pastýřský list, stejného obsahu, ale podstatně zkrácený, který se téměř všude četl v neděli 26. června 1949. Přes velkou snahu režimu o zajištění všemožné podpory skončila Katolická akce fiaskem. Ne všude se podařilo zřízovat krajské a okresní organizace. Po roce se Katolická akce rozplynula do ztracena.¹²

K provádění poručníkování a dohledu nad církvemi byla 15. dubna 1948 nově ustanovena komise pro církevní a náboženské otázky zřízená při Ústředním akčním výboru Národní fronty, jehož generálním tajemníkem byl Alexej Čepička. Krajské akční výbory Národní fronty nařídily v létě 1948, aby farní úřady projednávaly všechny církevní a náboženské záležitosti v církevních komisích Krajských akčních výborů Národní fronty.¹³ Před říjnem 1949 byli při Národní frontě nebo KSČ zřizováni referenti, kterým se říkalo různě např. kultovní referent, církevní referent či církevní tajemník. Terminologie se nakonec ustálila na názvu církevní tajemník. Při ÚV KSČ vznikla 25. dubna 1949 tzv. církevní šestka. Jejími členy byli: ministr spravedlnosti Alexej Čepička, ministr informatiky Václav Kopecký, místopředseda vlády Viliam Široký, místopředseda vlády Zdeněk Fierlinger, ministr zahraničí Vladimír Clementis a Jiří Hendrych. Schůzi šestky se později účastnil i ministr školství Zdeněk Nejedlý.¹⁴ Velký zlom v postavení církve nastal od 14. do 25. října 1949, kdy byly přijaté nové církevní zákony. Jednalo se o Zákon o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností č. 218/1949 Sb., který řešil i platy kněží. Nárok na plat byl podmíněn udělením státního souhlasu k duchovní činnosti, tím se stala církev zcela závislá na státě. Dalším zákonem byl

¹¹ Vaško Václav, *Dům na skále I. Církev zkoušená 1945 – začátek 1950*, s. 144.

¹² Vaško Václav, *Dům na skále I. Církev zkoušená 1945 – začátek 1950*, s. 145 – 155.

¹³ Vaško Václav, *Neumlčená; Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*, Zvon Praha, 199, s. 22..

¹⁴ Balík Stanislav, Hanuš Jiří, *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, CDK Brno, 2013, s. 20.

zákon č. 217/1949 Sb., kterým byl zřízen Státní úřad pro věci církevní, řízený ministrem pověřeným prezidentem. V čele tohoto úřadu stál přednosta, kterým byl do 25. dubna 1950 ministr spravedlnosti Alexej Čepička. Po Alexeji Čepičkovi od dubna 1950 do 14. září 1953 byl přednostou náměstek předsedy vlády Zdeněk Fierlinger. Jeho nástupcem byl Jaroslav Havelka, který již neměl žádný ministerský post. Vládním nařízením č. 19/1956 §2 byl 16. června 1956 Státní úřad pro věci církevní zrušen. Jeho kompetence byly přenesené na Ministerstvo školství a kultury, kde byl vytvořen sekretariát pro věci církevní (1967 Ministerstvo kultury a informací, 1969 Ministerstvo kultury). Od roku 1971 Sekretariát pro věci církevní patřil pod Úřad předsednictva federální vlády. Své církevní oddělení mělo ústředí Státní bezpečnosti a krajské i okresní pobočky. Na Slovensku byl v říjnu 1949 zřízen Slovenský úřad pro věci církevní pod vedením Gustava Husáka, kterého 3. dubna 1950 nahradil Ladislav Holdoš.¹⁵

V říjnu 1949 byly na krajské a okresní úrovni vytvořené nové struktury státního dozoru nad církvemi. Krajsští a okresní církevní tajemníci byli do roku 1951 podřízeni přímo předsedovi Krajského národního výboru resp. Okresního národního výboru. Vládním nařízením č. 23/1954 byli okresní církevní tajemníci přeřazeni ze samostatného církevního odboru do všeobecného odboru ONV. Na Krajských národních výborech zůstal krajský církevní tajemník v samostatném církevním odboru.¹⁶

V náplni OCT bylo provádění konkrétních úkolů nařízených SÚC a KCT přímo v okresech a kontrola jejich realizace. Měli za úkol sledovat kázání, smýšlení a činnosti kněží, což prováděli v rámci pohovorů s duchovními nebo pomocí důvěrníků, kteří navštěvovali mše, ze kterých poté podávali zprávy. Významným zdrojem informací bylo také sledování názorů věřících. OCT také vedli kádrové posudky nejen duchovních, ale i kostelních zaměstnanců a katechetů. Pod dohledem byli též kněží, kteří neměli udělen státní souhlas k duchovní službě, u kterých se zvláště sledovalo, zda nevykonávají duchovní činnost. Schválení OCT také podléhala veškerá činnost duchovních mimo vlastní farnost, jako například kázání na poutích, zpovědi a pohřby. Na starosti také měli ateistickou propagandu, zvláště ve školách, od které si slibovali snižování počtu žáků navštěvujících výuku náboženství. Zajišťovali různé politické akce pro duchovní, jako například besedy, školení a mírové sjezdy. Dohlíželi také na hospodaření jednotlivých farností, kde vše podléhalo jejich schválení. Kněz musel žádat o povolení každé sbírky, kterou musel řádně zdůvodnit a následně nahlásit její výsledek. Všechny zjištěné informace

¹⁵ Balík Stanislav, Hanuš Jiří, *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, s. 26 – 31.

¹⁶ Demel Zdeněk, *Pod dohledem církevních tajemníků*, s. 45 – 46.

i bezvýznamné maličkosti hlásili OCT svému nadřízenému do Olomouce. Všechny tyto informace byly zapracovávány do čtvrtletních hlášení nazvaných Situační zpráva.

Jako jedna z prvních akcí, kterou OCT sledovali, byla propagace státních Katolických novin, které po zákazu všech katolických periodik v roce 1948 začaly vycházet pod dohledem a v duchu komunistického režimu. Tyto noviny musely být propagované ve všech kostelech a kněží museli podávat hlášení o počtu odběratelů.¹⁷

¹⁷ ZAOpO, inv. č. 4516, sign. 460, č. kartonu 4443.

2. Propagace Katolické akce v okrese Litovel

Ještě týž den 10. června 1949, co byla v Praze ustanovená celostátní Katolická akce, přišly Krajskému akčnímu výboru Národní fronty v Olomouci dálnopisy z Ústředního akčního výboru Národní fronty s instrukcemi, jak postupovat při organizování podpisové akce pod prohlášením Katolické akce. Hlavní úsilí mělo být věnováno tomu, aby v celém kraji byli navštíveni všichni římskokatoličtí duchovní dvojicemi funkcionářů, kteří jim vhodnou formou předloží k podpisu prohlášení Katolické akce. Jména měla být ihned nahlášena na generální sekretariát Ústředního akčního výboru Národní fronty. Sbíráni podpisů a rezolucí laiků nebylo hlavním úkolem, šlo především o podpisy kněží. Funkcionářům se však moc nedařilo, jelikož z celého litovelského okresu se první den podařilo získat podpis pouze středoškolského učitele Oldřicha Vrby.¹⁸ Podpisy kněží v okrese Litovel se přes jejich veškerou snahu získat nedařilo. 17. června 1949 hlásil OCT Oldřich Kubíček svému nadřízenému do Olomouce, že veškeré akce byly dosud neúspěšné. Zdůvodnil to tím, že *většina kněží byla v Olomouci na konferenci, kde dostali pravděpodobně nějaké směrnice, protože jsou pevní jako skály.*¹⁹ Až 27. července 1949 mohl do Olomouce ohlásit získání prvních dvou podpisů, a to P. Šebestiána Pavlíčka²⁰ z Přemyslovic a P. Františka Fagulce²¹ z Chudobína, který k podpisu doplnil, že se podvoluje dohodě biskupského sboru s vládou ČSR.²²

Mezi důležité úkoly patřilo vytvoření krajských a okresních výborů Katolické akce. Krajský výbor v Olomouci vznikl již 27. června 1949,²³ ale s okresním výborem v Litovli to tak jednoduché ne bylo. Po několika marných pokusech došlo v pátek dne 22. července 1949 k ustanovení OV KA. Předsedou se stal Josef Jergon, dělník ze Senice na Hané a člen ČSL, místopředsedou se stal Filip Rozsypal, pekař z Litovle. Ostatní členové byli učitelé a úředníci převážně z Litovle. Kněz mezi nimi nebyl žádný.²⁴

¹⁸ ZAOpO, inv. č. 4516, sign. 460, č. kartonu 4443, Dálnopisy.

¹⁹ ZAOpO, inv. č. 4516, sign. 460, č. kartonu 4443, Telefonické hlášení.

²⁰ Šebestián Pavlíček se narodil 19. ledna 1892 v Žeranovicích. Ordinován byl 5. července 1916, farnost Přemyslovice spravoval od roku 1929. Srov. Katalog kněžstva arcidiecése olomoucké 1949.

²¹ František Fagulec se narodil 18. ledna 1920 ve Štítné. Ordinován byl 2. července 1944, farnost Chudobín spravoval od roku 1945. Srov. Katalog kněžstva arcidiecése olomoucké 1949.

²² ZAOpO, inv. č. 4516, sign. 460, č. kartonu 4443, Hlášení na KNV, zn. 370-27/7-1949 dodatek.

²³ ZAOpO, inv. č. 4516, sign. 460 č. kartonu 4443, Situační zpráva Olomouckého kraje, č.j. 140-V/49 Dou/F.

²⁴ ZAOpO, inv. č. 4516, sign. 460, č. kartonu 4443, Hlášení na KNV, zn. 370-27/7-1949.

3. Čtení pastýřského listu *Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky v okrese Litovel*

Biskupové v reakci na založení státní mocí ovládané Katolické akce vydali 15. června 1949 pastýřský list *Hlas biskupů a ordinářů věřícím v hodině velké zkoušky*, který byl státní mocí zakázán. Jeho čtení bylo státní mocí označené jako trestné, ale přesto se našli duchovní, kteří tento list přečetli. V litovelském okrese se jednalo o farnosti Konice, Laškov, Bohuslavice, Brodek u Konice a Senice na Hané.

Farnost Konice

V pátek 17. června 1949 v odpoledních hodinách byl doručen zvláštním poslem²⁵ z arcibiskupské konzistoře v Olomouci na farní úřad v Konici pastýřský list, který za nepřítomnosti faráře Františka Pitruna²⁶ převzal kaplan Bohumil Nerychel²⁷. Po návratu faráře oba list přečetli a rozhodli se, že ho přečtou v neděli 19. června 1949 na první mši. V neděli ráno se na farní úřad dostavila delegace vedená předsedou MAV NF v Konici Aloisem Bojarem, v níž dále byli předseda MNV Jan Štafa, předseda místní organizace KSČ Eduard Vodák a velitel stanice SNB vrchní strážmistr Jaroslav Staněk. Delegace chtěla prodiskutovat s farářem politickou situaci vzniklou odmítavým postojem biskupů v otázce dohody církve se státem a tlumočili faráři touhu občanů po urovnání sporu. Při té příležitosti byl farář Pitrun dotázán, zda dostal pastýřský list a zda jej hodlá číst. Když dostali kladnou odpověď, upozornili vrchní strážmistr Staněk a předseda MAV NF Bojar faráře, že by bylo vhodné, aby tento list nebyl čten, protože jeho obsah je štvavý a pobuřující. Na to P. Pitrun odpověděl, že si je obsahu listu vědom, ale přesto jej přečte, aby byli věřící informováni o rozkolnické práci, kterou v církvi

²⁵ Nedůvěra biskupů ve stát nedovolila, aby pastýřský list byl rozeslán poštou, ale aby byl po farárech mimořádně roznášen kurýry, většinou z řad mládeže z oficiální Katolické akce. Srov. Balík Stanislav, Hanuš Jiří, *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, s. 71.

²⁶ František Pitrun se narodil 6. dubna 1907 v Kelči. Ordinován byl 2. dubna 1933 a farnost Konice spravoval od roku 1945. Za války byl zatčen a internován. Od 9. října 1949, kdy opustil Konici, se zdržoval na neznámém místě. 27. října 1949 nedovoleně překročil státní hranici ČSR. Zemřel 23. března 1978 v Maria Plain v Rakousku. Srov. Katalog kněžstva arcidiecése olomoucké 1949. Graubner Jan, *Kněžské osobnosti*, Matice cyrilometodějská s. r. o., Olomouc 2010. http://kelc.farnost.cz/prehled_knezi.html, staženo 13. března 2016.

²⁷ Bohumil Nerychel se narodil 29. března 1920 v Dětmarovicích. Ordinován byl 4. července 1943. V Konici působil od 1. ledna 1944 do 15. října 1960, kdy odešel do Ostravice. Zemřel 2. února 1993. Srov. Katalog kněžstva arcidiecése olomoucké 1949. Arcibiskupství olomoucké, arcibiskupský archiv, Nekrologium 1983 – dodnes.

koná tzv. Katolická akce a o důsledcích, jaké hrozí pro věřící po podpisu jejího prohlášení. Dále uvedl, že tzv. *Katolická akce je blud a podvod, jelikož jsou pod ní uvedena jména kněží, kteří nic nepodepisovali. Pokud jde o stranu lidovou, která měla Katolickou akci podpořit, je mu toto k smíchu, jelikož žádná strana lidová po Únoru neexistuje a je to jen hrstka odrodilců a zaprodanců.* Z výroků faráře členové delegace usoudili, že farář Pitrun je naprosto zaujat proti lidově demokratickému zřízení a proto v rozhovoru dále nepokračovali. Pouze ho ještě informovali, že v případě čtení pastýřského listu jedná jen za svou osobu, jelikož se nemůže vymlouvat na příkaz svých představených. Na to jim farář odpověděl, že ví, co dělá, že je tím povinen svému představenému arcibiskupovi. Před touto delegací tedy prohlásil, že pastýřský list bude přečten. Po odchodu delegace farář Pitrun nebyl ještě zcela rozhodnut, zdali pastýřský list přečte a chtěl se nejprve přesvědčit, zda je čten i v jiných farnostech. Proto se rozhodl, že jeho přečtení odloží na druhou mši. Před první mší, kterou měl sloužit farář Pitrun, měl kázání kaplan Nerychel. Během tohoto kázání se v zákristii farář Pitrun dozvěděl, že list byl čten v lašovském kostele. Rozhodl se tedy, že ho také přečtou. Když kaplan Nerychel skončil oznamování po kázání, poslal za ním na kazatelnu farář Pitrun kostelníka s pastýřským listem, aby ho přečetl. Kaplan Nerychel byl stále v domněnání, že se list na této mši číst nebude, a tak odešel za farářem do zákristie. Zde mu však farář Pitrun řekl, že list již byl čten v Laškově a nařídil, aby pastýřský list přečetl na jeho zodpovědnost. Na to kaplan list přečetl, ale jak později u výsledku uvedl, kapitoly, které se mu zdály nevhodné, vynechal. Během čtení listu doručil poštovní zřízenec v doprovodu strážmistra Řehoře faráři dopis s úřední obálkou arcibiskupské konzistoře v Praze, ve kterém stálo, že se čtení pastýřského listu odvolává (ve svých svědeckých výpovědích Bojar, Štafa a Vodák uvádějí, že faráře Pitruna upozornili již ráno při své návštěvě na faře na to, že pastýřský list je pražskou arcibiskupskou konzistoří odvolán). Po přečtení tohoto dopisu, chtěl čtení pastýřského listu ukončit. Poslal tedy kostelníka znovu na kazatelnu za kaplanem Nerychlem. Ten však z důvodu zkrácení pastýřského listu vypuštěním některých kapitol, jako například citací ministrů Kopeckého a Nejedlého, čtení listu již končil. Načež farář Pitrun po odsloužení mše vystoupil na kazatelnu a prohlásil před věřícími: *Jako katoličtí kněží jsme vázáni poslouchat své biskupy ve věcech církevních a náboženských, a proto přesto, že nám bylo zakázáno orgány SNB toto prohlášení biskupů při bohoslužbách přečíst, jsme je četli. Poněvadž jsem právě dostal přepis z arcibiskupské konzistoře v Praze, v němž se čtení tohoto listu vzhledem ke změně situaci odvolává, pokládám toto přečtení za bezpředmětné.* Tím docílil u věřících toho, že tito znovu

o celém obsahu dopisu rokovali a někteří si případ vysvětlovali jako šikanování kněží ze strany SNB.²⁸

Farnost Laškov

P. Antonín Jemelka²⁹, farář v Laškově byl vyzván tříčlennou delegací Národní fronty a strážmistrem Františkem Erbenem ze stanice SNB Přemyslovice, aby v neděli 19. června 1949 upustil od čtení pastýřského listu, vydaného arcibiskupem pražským Josefem Beranem. Vyzvání neuposlechl a pastýřský list přečetl bez jakýchkoliv doprovodných komentářů. Před čtením tohoto pastýřského listu zdůraznil, že nikdy nezradil český národ, vždy byl věrný československému státu. Také prohlásil, že *i nadále zůstane věrný našemu lidově demokratickému státu a národu*. Dále dodal, že *byl a bude věrný svým představitelům a římskokatolické církvi, ze které se narodil a jí věrnost přísahal*. Po přečtení pastýřského listu vyzval věřící, aby zachovali klid, zůstali věrnými občany československého státu, byli pokojní a pracovití a nezapomínali na Boha. Farář Antonín Jemelka pastýřský list přečetl, protože byl k tomu vyzván svým představeným, kterému přísahal věrnost a poslušnost, a jako kněz nemohl tento slib porušit.³⁰

Farnost Bohuslavice

V neděli 19. června 1949 v šest hodin ráno se na farní úřad za farářem Albínem Odrážkou³¹ dostavila delegace tvořená strážmistrem Stanislavem Foretem ze stanice SNB

²⁸ SOkA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, Udání na kaplana Bohumila Nerychela velitelstvím SNB Konice č. j. 1094/1949 ve věci nepřístojného jednání a Udání na faráře Františka Pitruna velitelstvím SNB Konice č.j. 1095/1949 ve věci pobuřování s přílohami protokolů výslechu F. Pitruna, B. Nerychela, A. Bojara, J. Štafy a E. Vodáka.

²⁹ Antonín Jemelka se narodil 18. října 1896 v Tučíně. Ordinován byl 5. července 1919, v Laškově působil od 1. září 1939. Zemřel 21. února 1972. Srov. Katalog kněžstva arcidiecése olomoucké 1949. Arcibiskupství olomoucké, arcibiskupský archiv, Nekrologium listopad 1937 – červen 1973.

³⁰ SOkA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, Udání na faráře Antonína Jemelku stanicí SNB Přemyslovice č.j. 697/1949.

³¹ Albín Odrážka se narodil 9. května 1888 v Laškově. Ordinován byl 5. července 1911. Bohuslavickou farnost spravoval od 1. června 1946 do odchodu do penze 31. října 1964. 20. října 1949 byl odsouzen k patnácti měsícům žaláře. V pankrácké věznici pobyl deset dní, když 29. října 1949 byl propuštěn na amnestii. Zemřel 28. listopadu 1974. Srov. Katalog kněžstva arcidiecése olomoucké 1949. Arcibiskupství olomoucké, arcibiskupský archiv, Nekrologium červenec 1973 – prosinec 1982.

Hvozď, předsedou KSČ a předsedou Místního akčního výboru Národní fronty Antonínem Bušinou a předsedou MNV Bohuslavice Antonínem Špačkem. Tito upozornili faráře Odrážku na štvavý obsah pastýřského listu a žádali jeho vydání. Farář Odrážka odmítl vydat pastýřský list s tím, že ho v kostele bude číst, i kdyby měl jít přímo do kriminálu. Pastýřský list přečetl jak na ranní, tak i na velké mši. Na ranní mši po přečtení listu připojil též svůj komentář, ve kterém uvedl, že katoličtí biskupové byli obviněni, že zavinili neshodu církve se státem, což není pravda. O Katolické akci uvedl, že ji podepsali pouze laici a suspendovaní kněží a ti, co ji podepíší, budou vyloučeni z církve. Také se zmínil o zastavení vydávání katolických časopisů, což se nestalo ani za okupace. Na závěr ještě řekl, že stát se chce míchat do vnitřních věcí církve, jako je překládání kněží. Ke čtení pastýřského listu na závěr mše řekl, že *list četl na vlastní odpovědnost a raději půjde z fary, třeba do kriminálu, než by neuposlechl svých nadřízených*. Na velké mši po přečtení pastýřského listu již jen mluvil o své poslušnosti k nadřízeným a ochotě nést za to následky.³²

Farnost Brodek u Konice

P. František Škoda³³, farář v Brodku u Konice obdržel od zvláštního kurýra v pátek nebo v sobotu pastýřský list vydaný 15. června 1949 pražským arcibiskupem Josefem Beranem s tím, že ho bude číst 19. června 1949 při nedělních bohoslužbách. V neděli v šest hodin ráno, z rozkazu Krajského velitelství Národní bezpečnost v Olomouci, navštívil faráře Škodu strážmistr Jan Bolačka ze zdejší stanice spolu s předsedou KSČ a MNV v Brodku Aloisem Kočím. Jimi byl farář vyzván, aby upustil od čtení pastýřského listu, jelikož jeho přečtení naplňuje skutkovou podstatu trestného činu pobuřování. Také byl jimi vyzván k předání tohoto listu. P. František Škoda vydání listu odmítl a prohlásil, že ho bude při nedělních bohoslužbách číst tak, jak mu to bylo nařízeno z arcibiskupské konzistoře. Poté, co byl upozorněn na trestnost

ZAOpO, inv. č. 4521, sign. 460, č. kartonu 4445, Seznam duchovních ve správním obvodu, kteří jsou v trestním řízení, Zn.: 370/pres.-28/10-1949-I.

³² SOkA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, Udání na faráře Albína Odrážku stanicí SNB Hvozď č.j. 763/1949 ve věci šíření poplašných zpráv s přílohami protokolů výslechů A. Odrážky, A. Špačkem, V. Pospíšilem A. Bušinou a S. Foretem.

³³ František Škoda se narodil 26. července 1917 v Želechovicích u Uničova. Ordinován byl 5. července 1942. V Brodku u Konice působil od 1. září 1948 do 15. října 1960, kdy přešel do Konice. Zemřel 25. října 1981. Srov. Katalog kněžstva arcidiecéze olomoucké 1949. Arcibiskupství olomoucké, arcibiskupský archiv, Nekrologium 1983 – dodnes.

svého jednání, odpověděl, že *je mu lhostejno, zda bude proti němu učiněno trestní oznámení, ale v každém případě musí vykonat příkazy svých představených.*

Pastýřský list byl nakonec čten pouze na ranní mši svaté, na které nebyla velká účast věřících. Na velké mši s obsahem listu již farníci seznámeni nebyli. Farář Škoda ho nečetl, jelikož mezi mšemi ho navštívil neznámý kurýr, který mu předal písemný příkaz pražské konzistoře, že se pastýřský list nemá číst. Tohoto příkazu tedy uposlechl a list znovu nečetl.³⁴

Farnost Senice na Hané

Posledním z kněží litovelského okresu, který četl pastýřský list, byl senický kaplan Václav Žákovský. I zde se 19. června 1949 před mší dostavil vrchní strážmistr František Krampol z Choliny v doprovodu předsedy MNV Jana Snášela, předsedy KSČ Františka Kuby a člena KSČ Antonína Špundy. Společně naléhali na faráře Th. Dr. Františka Závrbského³⁵ a kaplana Václava Žákovského³⁶, aby upustili od čtení pastýřského listu, jelikož je jeho čtení zakázané jak ministerstvem vnitra, tak arcibiskupskou konzistoří a pohrozili jim trestním řízením v případě neuposlechnutí. Kaplan Václav Žákovský odmítl uposlechnout, neboť byl vázán poslušností ke svým nadřízeným a o zákazu čtení je dosud nikdo neinformoval. Oba kněží se následně dohodli, že kaplan Žákovský jedenkrát přečte část pastýřského listu.

V pátek 24. června 1949 byli všichni kněží, kteří četli pastýřský list předvoláni na místně příslušné stanice SNB, kde s nimi byly sepsané protokoly. Jako svědci byli předvoláni většinou členové delegací z nedělního rána. Z protokolu výslechu P. Františka Škody vyplývá, že v jeho případě svědčil i občan František Jurka z Deštné, který se zúčastnil obou nedělních mší a o čtení pastýřského listu podal na stanici SNB zprávu.³⁷ Také v případě bohuslavického faráře Odrážky

³⁴ SOKA Olomouc inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, Udání na faráře Františka Škodu stanicí SNB Brodek u Konice č.j. 854/49 s přílohou protokolu výslech F. Škody.

³⁵ Th. Dr. František Závrbský působil v Senici na Hané od 1. května 1940 do své smrti 17. prosince 1950. Srov. <http://www.farnost-senice.cz/posloupnost-fararu/>, staženo 8. dubna 2017.

³⁶ Václav Žákovský se narodil 3. dubna 1920 v Přílepech. Ordinován byl 4. července 1943. V Senici na Hané působil od roku 1948, mimo vojenskou službu u PTP, kterou absolvoval od 1. prosince 1951 do 4. ledna 1953. Z vojenské služby byl propuštěn předčasně ze zdravotních důvodů. Na své nové působiště v Ivanovicích na Hané nastoupil 1. února 1953. Zemřel 10. května 1989. Srov. Katalog kněžstva arcidiecése olomoucké 1949. Graubner Jan, *Kněžské osobnosti*.

³⁷ SOKA Olomouc inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, Udání na faráře Františka Škodu stanicí SNB Brodek u Konice č.j. 854/49.

podal zprávu účastník bohoslužby, předseda KSČ v Rakůvce Vojtěch Pospíšil.³⁸ Ze svědků se obou bohoslužeb v Bohuslavicích zúčastnil i strážmistr Foret a velké mše předseda MAV NF Bušina. Mši v Laškově jako pozorovatel sledoval strážmistr SNB v Přemyslovicích František Erben.³⁹ Předvolaní kněží byli při výsledku požádáni o vydání pastýřského listu. Všichni kromě P. Albína Odrážky jej odevzdali. Farář Odrážka list nevydal, protože si ho chtěl, jak uvedl, nechat na památku.⁴⁰

Předseda Krajského národního výboru v Olomouci Jaroslav Kašpařík z nařízení ministra vnitra vydal dne 22. června 1949 *Opatření proti rozšiřování nepravdivých poplašných zpráv v kraji Olomouckém* určené předsedům ONV. Nejprve píše o vydání pastýřského listu a následném upozornění kněží bezpečnostními orgány o nevhodnosti jeho čtení, či komentování. Připustil také, že ne všichni kněží byli z časových důvodů upozorněni. Dále ukládá z příkazu ministra vnitra vytvoření komise složené z předsedy ONV, z bezpečnostního referenta ONV a z úředníka pověřeného vyřizováním kultovních záležitostí ve školském referátu ONV, která individuálně vyslechne všechny kněze, kteří uváděli pastýřský list ve známost, a rozhodne, jakým způsobem bude provedena náprava. Kněží by měli být rozděleni do tří kategorií. V první kategorii měli být ti, kteří list četli, ale nebyli předem upozorněni. Tito měli být pouze napomenuti a o tomto měl být sepsán protokol. Ve druhé kategorii měli být kněží, kteří přes výstrahu a upozornění veřejných orgánů pastýřský list četli. Potrestaní pro neuposlechnutí úředního příkazu měli být pokutou. Konečně ve třetí kategorii měli být kněží, kteří přes výstrahu a upozornění list četli a dále ho pobuřujícím způsobem komentovali, aby přímo znepokojovali katolickou část obyvatelstva a nepravdivé zprávy provokativně rozšiřovali. Na tyto kněží mělo být podáno trestní oznámení příslušnému soudu podle § 32 zákona č. 231/48 Sb.⁴¹

Přílohou tohoto opatření měly být seznamy kněží, kteří zde již byli rozděleni podle kategorií. V seznamu litovelského okresu byli kněží následně rozděleni takto. V první kategorii nebyl žádný kněz. Ve druhé byli uvedeni kněží P. Antonín Jemelka z Laškova, P. Bohumil Nerychel z Konice, P. František Škoda z Brodku u Konice a P. Václav Žákovský ze

³⁸ SOkA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, Protokol o výsledku V. Pospíšila.

³⁹ SOkA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, Udání na faráře Antonína Jemelku stanicí SNB Přemyslovice č.j. 697/1949.

⁴⁰ SOkA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, Udání na faráře Albína Odrážku stanicí SNB Hvozď č.j. 763/1949.

⁴¹ SOkA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, Opatření proti rozšiřování nepravdivých poplašných zpráv v kraji Olomouckém, Zn.: 371/14-1-22/6-1949-I.

Senice na Hané. Do třetí kategorie byli zařazeni P. František Pitrun z Konice a P. Albín Odrážka z Bohuslavic.⁴²

Kněží, kteří pastýřský list pouze přečetli, byli pozváni 14. července 1949 na ONV v Litovli, kde jim byl ve správním řízení vyměřen peněžitý trest. Kaplan Nerychel měl zaplatit pokutu 100 Kčs, farář Škoda 250 Kčs, farář Jemelka 500 Kčs, a kaplan Žákovský 1000 Kčs. Dále jim byl zastaven kongruální doplněk platu a mimo P. Žákovského jim byly odebrány oděvní lístky. Zastavení kongruálního doplňku platu a oděvních lístků se týkalo i P. Odrážky a P. Pitruna, kterému bylo odebráno i povolení k jízdě.⁴³

12. srpna 1949 byl u Okresního soudu v Litovli podán na P. Albína Odrážku obžalovací spis, který byl 3. října 1949 postoupen prokuratuře v Praze.⁴⁴ Odsouzen byl 20. října 1949 v Praze na Pankráci k patnácti měsícům žaláře, ztrátě jedné třetiny majetku a pokutě 5000 Kčs. Proti odsouzení podal ihned odvolání. Prokurátor na něj uvalil zajišťovací vazbu, ve které pobyl do 29. října 1949, kdy se na něho vztahovala vyhlášená amnestie s právem vrátit se do původního působiště a pobírat zákonitý plat. Ještě toho dne večer byl zpět v Bohuslavicích. Při udělení amnestie spontánně a upřímně slíbil, že bude poctivě pracovat pro dobro republiky a jejího lidu.⁴⁵

Stejně jako na P. Albína Odrážku, byl i na P. Františka Pitruna podán 12. srpna 1949 u Okresního soudu v Litovli obžalovací spis a 3. října tento postoupen prokuratuře v Praze.⁴⁶ P. František Pitrun se však na přelícení do Prahy nedostavil. 9. října 1949 opustil své působiště v Konici a od toho dne byl jeho pobyt neznámý. 27. října 1949 neoprávněně překročil hranice ČSR.⁴⁷ 28. října 1949 bylo proti P. Františku Pitrunovi zahájeno u Okresního soudu v Litovli trestní řízení pro §40 zák. č. 231/48 Sb.⁴⁸ Rozsudkem dne 24. listopadu 1949 byl zkonfiskován veškerý majetek uprchlého kněze.⁴⁹

⁴² SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, Opatření proti rozšiřování nepravdivých poplašných zpráv v kraji Olomouckém, Zn.: 371/14-1-22/6-1949-I.

⁴³ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, Dodatek k hlášení, Zn.: 30/2/ pres.-1949.

⁴⁴ ZAOpO, inv. č. 4521, sign. 460, č. kartonu 4445, Seznam duchovních církve katolické, proti nimž je zahájeno trestní řízení.

⁴⁵ SOKA Olomouc, inv. č. 614 sign. OCT/99 Litovel č. kartonu 637, Dopis psaný A. Odrážkou ONV v Litovli dne 16.11.1949. ZAOpO, inv. č. 4521, sign. 460, č. kartonu 4445, Seznam duchovních ve správním obvodě, kteří jsou v trestním řízení, Zn.: 370/pres.-28/10-1949-I.

⁴⁶ ZAOpO, inv. č. 4521, sign. 460, č. kartonu 4445, Seznam duchovních církve katolické, proti nimž je zahájeno trestní řízení.

⁴⁷ ZAOpO, inv. č. 4521, sign. 460, č. kartonu 4445, Seznam duchovních církve katolické, proti nimž je zahájeno trestní řízení.

⁴⁸ ZAOpO, inv. č. 4521, sign. 460, č. kartonu 4445, Uvědomění KNV Okresním soudem č.j. 437/49.

⁴⁹ ZAOpO, inv. 4521, sign. 460, č. kartonu 4445, Usnesení.

Na návrh ministerstva vnitra, u příležitosti vydání nových církevních zákonů a v souvislosti s aktem prezidenta republiky, usnesla se vláda ČSR dne 29. října 1949 udělit milost duchovním, kteří se provinili proti lidově demokratickému zřízení, a kteří o to požádali. Amnestie se týkala pouze trestů, které dosud nebyly vykonané. Z okresu Litovel se jednalo o potrestané ve správním řízení P. Antonína Jemelku a P. Václava Žákovského⁵⁰, kteří se sice neodvolali, ale pokutu dosud nezaplatili. Naproti tomu se amnestie již nevztahovala na P. Františka Škodu a P. Bohumila Nerychela, kteří pokutu již zaplatili.⁵¹

19. června 1949 vydali biskupové nový pastýřský list, stejného obsahu, ale podstatně zkrácený. Číst se měl v neděli 26. června 1949.⁵² Z nařízení ministra vnitra vyšel na KNV v Olomouci dodatek k *Opatření proti rozšiřování nepravdivých zpráv v kraji Olomouckém*, jenž nařizoval, že se proti kněžím, kteří budou číst nový pastýřský list v neděli 26. června 1949 nemají činit prozatím žádná opatření.⁵³

⁵⁰ SOkA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, Vládní usnesení o schválení opatření ministra vnitra, kterým se promíjí správní tresty spáchané v souvislosti s církevními otázkami, č.j. 278-3-BP/7.

⁵¹ ZAOpO, inv. č. 4521, sign. 460, č. kartonu 4445, Seznam kněží kraje Olomouckého, dle jednotlivých okresů, kteří byli potrestáni správním úřadem.

⁵² Vaško Václav, *Dům na skále I. Církev zkoušená 1945 – začátek 1950*, s. 140 – 155.

⁵³ SOkA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT /99 Litovel, č. kartonu 637, Opatření proti rozšiřování nepravdivých poplašných zpráv v kraji Olomouckém – dodatková zpráva, Zn.: 371/14-3-29/6-1949.

4. Exkomunikační dekrety a jejich aplikace v okrese Litovel

20. června 1949, deset dní od založení rozkolnické Katolické akce reagovala římská kongregace Posvátného officia vydáním exkomunikačního dekretu týkající se pouze Katolické akce v Československu. Jako odpadlíci měli být exkomunikováni všichni duchovní a laici, kteří do Katolické akce dobrovolně vstoupili nebo ji šířili. Upřesňující výklad k dekretu vydal královehradecký biskup Mořic Pícha.⁵⁴ Druhý exkomunikační dekret, tentokrát s celosvětovou působností vydala římská kongregace Posvátného officia 1. července 1949. Dokument exkomunikoval kněze a laiky sympatizující s komunistickou materialistickou naukou potírající křesťanství, nebo kteří vstoupili do komunistické strany. Dekret se vztahoval také na všechny, kteří čtou komunistickou literaturu a tisk nebo do něho přispívají. Arcibiskup Josef Karel Matocha se sešel na Sv. Kopečku se 118 duchovními a z tohoto setkání vzešel oběžník vysvětlující papežský dekret o exkomunikaci.⁵⁵

V litovelském okrese byl přes zákaz čten exkomunikační dekret s vysvětlujícím dopisem arcibiskupa Josefa Karla Matochy 17. července 1949, a to v Litovli, Konici, Cholině, Bouzově, Bílé Lhotě, Jednově, Jesenci, Měrotíně a v klášteře Redemptoristů v Července. Řeholní kněz Alois Březina nechal v Července věřící hlasovat, zda dekret přečíst. Hlasování dopadlo jednomyslně kladně. Ve farnostech Bohuslavice, Vilémov, Luká, Laškov, Skřípov, Chudobín a Senice na Hané se tento dekret nečetl, jelikož jej kněží nedostali. V Přemyslovicích P. Šebestián Pavlíček sice dekret obdržel, ale okamžitě ho zničil, aniž by ho přečetl. Ostatní kněží vydali příslušníkům SNB dekret a dopis po jejich přečtení. Pouze jednovský farář Josef Zoubek⁵⁶ jejich vydání odmítl.⁵⁷ Oproti přemyslovickému faráři Šebestiánu Pavlíčkovi, kde pravděpodobně sehrál svoji roli strach, P. Josef Zoubek byl člověk, který využil každé příležitosti ke vzdoru. V Senici na Hané obdrželi místní kněží tyto materiály poštou až 18. července. Poté, co zjistili, že v okolních farnostech již byly přečtené, rozhodli se je přečíst 31. července. I přes výstrahu příslušníka SNB z Choliny, že pro pobuřující a štvavý obsah je čtení tohoto dekretu zakázané, kaplan Žákovský je před mšemi přečetl.⁵⁸

⁵⁴ Vaško Václav, *Dům na skále I. Církev zkoušená 1945 – začátek 1950*, s. 155 – 156.

⁵⁵ <http://docplayer.cz/7858467-Osservator-romano-15-vii-1949.html>, staženo 11. ledna 2017.

⁵⁶ Josef Zoubek se narodil 25. listopadu 1907 v Šubřfově. Ordinován byl 5. července 1930. V Jednově byl od roku 1934 do 10. dubna 1951, kdy byl uvězněn. Po návratu z vězení 17. listopadu 1952 byl ustanoven provizorem v Jívové a poté v Rychnově. Zemřel 20. srpna 1974. Srov. Katalog kněžstva arcidiecése olomoucké 1949. Graubner Jan, *Kněžské osobnosti*.

⁵⁷ SOkA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, Zn. 30/2/ pres. – 1949.

⁵⁸ SOkA, Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, Udání Žákovský Václav, Čís. jedn. 1123/1949.

V Československu se exkomunikace zpočátku týkala hlavně kněží angažovaných v komunistické KA. Předsedové ONV dostali dne 19. července 1949 opatření, jak postupovat v případě exkomunikace vlasteneckých kněží nebo laiků. Bylo nařízeno sledovat, zda nedochází k exkomunikacím, a to pomocí MNV a SNB. Duchovní, kterému byl doručen exkomunikační doklad, musel toto ihned písemně nahlásit kultovnímu referentu KNV Karlu Dokoupilovi. Takový kněz měl zůstat ve svém působišti a vykonávat dále svou funkci. ONV by mu zajistil plnou podporu a ochranu. Zprávu o situaci museli předsedové ONV posílat krajskému kultovnímu referentu jednou týdně, i když byla negativní.⁵⁹

V litovelském okrese nedošlo k žádné exkomunikaci kněží. V Bouzově byla 23. července 1949, na vývěsní tabuli u kostela kaplanem Josefem Valachem vyvěšena vyhláška o církevních trestech. Příklad přijela vyšetřit hlídka SNB. Farář Jindřich Slouka uvedl, že o ničem neví, neboť o vývěsku se stará kaplan Josef Valach.⁶⁰ Ten na svou obranu řekl, že se ho lidé často ptají, co znamená slovo exkomunikace, a tak vyvěsil uvedenou vyhlášku, aby věřící byli o exkomunikaci řádně informováni. Příklad byl předán k dalšímu šetření StB v Olomouci.⁶¹

⁵⁹ SOkA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, Exkomunikace vlasteneckých kněží v Olomouckém kraji – šetření – správní opatření, Zn.: 371/14-2-19/7-1949-I.

⁶⁰ Josef Valach se narodil 4. dubna 1920 v obci Soběsuky a zemřel 16. června 1983. Srov. Arcibiskupství olomoucké, arcibiskupský archiv, Seznam kněží. Nekrologium 1983 – dodnes.

⁶¹ SOkA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, Exkomunikace vlasteneckých kněží v kraji Olomouckém – šetření – správní opatření, zn. 32/pres. -1949.

5. Kongresy obránců míru

V poválečné době, v důsledku stále čerstvých vzpomínek na prožité válečné hrůzy, byl kladen silný důraz na obranu míru, v jehož jménu se konaly mírové kongresy a sjezdy bojující proti zbrojení a válce. I když hnutí za mír bylo celosvětovou záležitostí, komunisté boje za obranu světového míru využívali i k upevnění svého mocenského postavení. Stejně tak bylo hnutí zneužíváno k tlaku na duchovní, kteří museli nejen podepisovat petice na obranu míru, ale také na téma míru hovořit z kazatelny. V osobních rozhovorech o mezinárodní politice však byli kněží většinou zdrženliví.

K většímu zapojení kněží v mírovém hnutí sloužily mírové sjezdy katolického duchovenstva, které měly demonstrovat loajalitu duchovních s mírovou politikou KSČ. Delegáti po návratu museli hovořit o svých dojmech a na schůzích přednášeli připravený referát.

Kongres obránců míru ve Stockholmu

Ve Stockholmu zasedal od 16. do 20. března 1950 Stálý výbor kongresu obránců míru, který přijal 19. března 1950 rezoluci nazvanou *Stockholmská výzva*. Tato rezoluce žádala zákaz atomových zbraní a byla adresovaná všem parlamentům světa. V Československu proběhla na podporu Stockholmské výzvy podpisová akce, k níž dal podnět Československý výbor obránců míru 21. dubna 1950. Podpisová kampaň začala 14. května 1950. Na národních výborech byly k dispozici podpisové archy. Následující den se konaly slavnostní schůze závodních rad, AV NF a MNV. Poté začaly obcházet všechny občany dvojice agitátorů s podpisovými archy.⁶²

28. června 1950 zaslal církevní tajemník KNV Ladislav Horák do Prahy zprávu o podpisu stockholmské mírové rezoluce duchovními v Olomouckém kraji. 342 římskokatolických kněží rezoluci podepsalo, 16 odmítlo podepsat a 16 nebylo navštíveno. O 46 duchovních neměl KCT zprávy. Ze šedesáti nekatolických duchovních v kraji jich 59 podepsalo a jeden nebyl navštíven. V okrese Litovel všichni katoličtí duchovní rezoluci podepsali.⁶³ V roce 1950 nebyl členem okresního výboru obránců míru žádný duchovní, pouze se zapojil P. Bohuslav Nerychel, který měl mírový projev v Konici a pravoslavný duchovní z Řimic Ladislav Crhák, který měl mírový

⁶² http://www.totalita.cz/50/50_kam_p_01.php, staženo 3. března 2016.

⁶³ ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Zn.: 370-28/6-1950-I-Be.

projev v Bílé Lhotě.⁶⁴ O dva roky později, v roce 1952 při nové reorganizaci Okresního výboru obránců míru v Litovli byl předsedou zvolen okresní školní inspektor Bohumil Teplý⁶⁵. Z duchovních se členy stali P. Augustin Kadlčík⁶⁶, Alois Volkman, farář československé církve a pravoslavný duchovní Bohumil Vokoun.⁶⁷

Mírový kongres obránců míru ve Varšavě

Z nařízení Okresního národního výboru v Litovli bylo na podporu mírového kongresu obránců míru, konaného 16. - 22. listopadu 1950 ve Varšavě, nařízeno konání mírové neděle. Mírová neděle byla určena na 19. listopadu 1950 a na její průběh dohlížel sbor důvěrníků. V tuto neděli, při slavení mše svaté, bylo nařízeno kázání na podporu mírového hnutí a měla být provedená sbírka na potřeby světového fondu míru. Každý důvěrník pak zaslal zprávu o průběhu mše, o obsahu kázání a výši vybrané částky okresnímu církevnímu tajemníkovi.⁶⁸

Kázání bylo většinou shledáno bez závad, zvláště oceněné bylo, když si kněží kázání připravili podle vlastní koncepce a přednesli ho z hlavy. Také bylo chváleno řádné ohlášení sbírky. Ale ne každý důvěrník všechno shledal v pořádku. V Bílé Lhotě farář Augustin Navrátil⁶⁹

⁶⁴ ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Seznam duchovních zapojených do výboru obránců míru, Zn.: 292-14/10-1950-I.

⁶⁵ Bývalý předseda ONV.

⁶⁶ Augustin Kadlčík se narodil 14. června 1906 v Bílovicích u Uherského Hradiště. Ordinován byl 5. července 1929. V litovelské farnosti působil od roku 1929 jako kooperátor, od 1. prosince 1945 jako farář a od 12. května 1952 jako děkan. Za poslech zahraničního rozhlasu byl 24. října 1944 odsouzen na 11 let káznice. Vězněn byl do konce války v Bernau. Zemřel 30. dubna 1993. Srov. Katalog kněžstva arcidiecése olomoucké 1949. Graubner Jan, *Kněžské osobnosti*. <http://www.divadloschod.cz/val.atheny/?id=osobnosti&what=K.>, staženo 21. ledna 2017

⁶⁷ ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Plnění plánu úkolů na II. čtvrtletí 1952.

⁶⁸ ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Mírová neděle dne 19. listop. 1950, Zn.: 290.0-10/11-1950-I.

⁶⁹ Augustin Navrátil se narodil 21. března 1897 v Lutopecnách, ordinován byl 5. července 1920. Jako misionář působil na misiích v Africe. Farnost Bílá Lhota spravoval od roku 1934. Jako kněz se nepoddal režimu. V únoru 1948 přede svědky prohlásil při poslechu projevu Klementa Gottwalda v rozhlase: „*To mluví Hitler?*“. V roce 1953 při vzpomínkovém shromáždění k úmrtí Klementa Gottwalda jako jediný nehlasoval pro odeslání soustrastného telegramu. Do svých kázání vkládal politiku. Z hodin náboženství nevyklučoval děti, které nebyly do výuky přihlášené a navíc jim půjčoval knihy z farní knihovny jako například Kája Mařík, Vzducholodí kolem světa, Syn lovce medvědů a Pohádky zimního večera, což se nelíbilo pokrokovým občanům v obci. Od roku 1957 působil ve farnosti Drysice u Vyškova. Jak v Bílé Lhotě, tak v Drysicích poskytoval azyl dvěma salesiánům, a to Josefu Planitovi a Františku Hlaváčovi. Vězněn byl od 7. ledna 1959 do 7. dubna 1960. Po návratu z vězení žil ve své rodné farnosti Hradisko u Kroměříže. Kněz Augustin Navrátil byl strýcem křesťanského aktivisty Augustina Navrátila z Lutopecen. Zemřel 25. září 1964. Srov. Katalog kněžstva arcidiecése olomoucké 1949. Graubner Jan, *Kněžské osobnosti*. Mlčoch Zdeněk, *Životní*

mívá kázání půl hodiny. Mírové kázání však trvalo pouze čtvrt hodiny. Zdejšímu důvěrníkovi se také nezdála jeho slova, že jedině modlitbou lze dojít k míru ve světě. V Chudobíně byl průběh kázání hodnocen kladně, ale bylo poukázáno na výnos sbírky, který činil pouze 149,50 Kčs. Zdejší důvěrník slíbil, že prošetří, co bylo příčinou takového slabého výsledku sbírky. Konický P. Nerychel byl chválen za mírový projev, který pronesl zpaměti a poutavě. Vyzdviženo bylo srovnání mezi falešně nabízeným mírem nacismu a boháčů a mezi opravdovým mírem socialistickým, který je proklamován zeměmi lidových demokracií, a který je úplně totožný s křesťanským učením. Výtky však směřovaly na některé věřící, u kterých důvěrník během kázání postřehl úšklebky. Rovněž při sbírce pozoroval úšklebky, ale, jak uvádí, jen v mizivém počtu. Několik starších žen sbírku ignorovalo, ale potom ty samé ženy daly do zvonečku na církevní účely každá 5 Kčs. Mírová sbírka v Konici vynesla 1920 Kčs. Z Laškova důvěrník informoval, že farář Antonín Jemelka mírový projev četl tak potichu, že v zadních lavicích nebyl slyšet a každé druhé slovo polykal. O sbírce se zmínil jen letmo a o mírovém kongresu ve Varšavě se nezmínil vůbec. V Měrotíně provizor František Čevela v kázání uvedl, že u příležitosti II. mírového kongresu mu ONV zaslal prohlášení, které má věřícím přečíst. Na to prohlášení doslova přečetl. Přemyslovický farář Šebestián Pavlíček dal již v sobotu vyhlásit obecním rozhlasem konání nedělní sbírky na světový fond míru. Zato kázání bylo hodnoceno jako dosti monotónní, vypadalo spíše jako čtení referátu, než přesvědčování věřících. V Jednově farář Josef Zoubek po přečtení evangelia pravil doslovně, že *dostal troje nařízení od ONV, které celé přečte. Řekl, že se mu přikazuje, aby ohlášená mše byla odložená a namísto ní sloužená mše za světový kongres obránců míru ve Varšavě. Za druhé se nařizuje, aby provedl kázání o míru a za třetí, že konaná sbírka má být odeslaná na ONV na světový fond míru.* Poté přečetl kázání o míru s dodatkem, že je na něm podepsán Kubíček (OCT). Důvěrník k tomu podotkl, že celé farářovo jednání bylo jako vždy provokativní. Ve Vilémově farář Florián Flora⁷⁰ před mší řekl, že ho církevní tajemník požádal, aby přečetl mírový projev. Načež začal číst jednotvárným hlasem, při čemž uprostřed vět dělal přestávky, jakoby nemohl rozluštit následující slovo. Důvěrník k tomu uvedl, že to v naplněném chrámu působilo trapně a sám byl rád, když byl monotónnímu a bezduchému čtení konec. Po přečtení projevu přidal farář asi dvacet vlastních slov. Na závěr řekl „ (...) a my uděláme nejlepší mírovou smlouvu s Pánem Bohem“. Následovala modlitba za mír a pak vlastní slavnostní mše zakončená Svatováclavskou

osudy Augustina Navrátila, Diplomová práce, Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzita Palackého Olomouc, 2015. SOKA Olomouc, inv. č. 372, sign. 292, č. kartonu 196.

⁷⁰ Florián Flora se narodil 29. července 1883 v Záříčích a ordinován byl 28. října 1907. Ve Vilémově působil od roku 1930. Srov. Katalog kněžstva arcidiecése olomoucké 1949.

hymnou a hymnou státní. Důvěrník ještě poznamenal, že farář ke sbírce u oltáře prohodil nějakou poznámku, které nerozuměl.⁷¹

V ostatních farnostech byly mše hodnoceny kladně. Pochválen byl litovelský děkan Kadlčík, senický kooperátor Žákovský přednesl mírový projev tak procítěně, že se po mši farníci vyjadřovali, že dosud tak pěkně nemluvil. V Jesenci administrátor Alois Jemelka⁷² měl kázání zaměřené výlučně na mír. V kázání uvedl několik příkladů, jako třeba, nežije-li rodina v míru, jak může žít obec, okres, kraj, stát a celý svět v míru. Nebo, zasadíme-li mladý stromek a soused nám s ním chodí třást, tak nemůže zakořenit, proto i náš stát, který je mladý a sousedé nás nenechávají v klidu, nemůže správně zakotvit. Doporučoval, aby státy, které chtějí válku, v první řadě postihla zkáza. Kázání pronášel z paměti a citově a na závěr doporučil přifařeným obcím, aby večer vyzváněly zvony k míru. Mši ukončil modlitbou za zdárný konec mírového kongresu ve Varšavě. Farář Albín Odrážka v Bohuslavicích pronesl kázání velmi procítěně s pěknými příklady z minulé války. Všem bez rozdílu politického přesvědčení se kázání líbilo.⁷³

Částka 13 175, 70 Kčs, která se vybrala v litovelském okrese v katolických kostelech, byla předána KCT v Olomouci.⁷⁴

Sjezd Československého výboru obránců míru

V Praze se 20. až 22. ledna 1951 konal 1. sjezd Československého výboru obránců míru. Hlavním tématem bylo znovuvyzbrojení západního Německa. Závěrečné svolání sjezdu bylo zveřejněno 23. ledna v Rudém právu. U této příležitosti se 24. ledna 1951 konala v Olomouci mírová manifestace. Z litovelského okresu se jí zúčastnili všichni duchovní církve pravoslavné i církve československé mimo Aloise Volkmana, který byl na kurzu v Karlových Varech. Z katolických duchovních se nedostavili P. Alois Hekela a P. Cyril Petržela, oba z Nákla, P. Jindřich Slouka z Bouzova, P. František Fagulec z Chudobína, P. Josef Zoubek z Jednova

⁷¹ ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Mírová neděle dne 19. listop. 1950, Zn.: 290.0-10/11-1950-I.

⁷² Alois Jemelka se narodil 13. listopadu 1917 v Tučíně. Ve farnosti Jesenec působil necelého čtvrt roku do 14. prosince 1950, kdy následoval svého předchůdce, faráře Antonína Stískala do internace v Hájku u Kladna, odkud byl propuštěn 31. března 1952. Zemřel 16. března 1988. Srov. Graubner Jan, *Kněžské osobnosti*. Farní úřad Konice, Kronika farnosti Jesenec.

⁷³ ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Mírová neděle dne 19. listop. 1950, Zn.: 290.0-10/11-1950-I.

⁷⁴ ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Přehled o výsledku sbírky na Světový fond míru.

a P. František Čevela z Měrotína, kteří svou neúčast omluvili nemocí. Penzisté P. Žváček z Jesence, P. Šilhavý z Jednova a farář Kadlíček ze Skřípova nebyli vůbec zváni, protože je o nich známo, že nejsou z hlediska zdraví schopni cestu do Olomouce absolvovat.⁷⁵

Kampaň na podporu výsledků 1. sjezdu Československého výboru obránců míru začala 8. března 1951 na schůzích organizací NF a na veřejných shromážděních. Vlastní hlasování proběhlo od 24. května do 4. června 1951 v továrnách, na úřadech a ve školách. 5. června začalo hlasování v obcích, kde občany opět obcházely dvojice agitátorů. Hlasovalo se o třech požadavcích. Prvním byl souhlas s výzvou Světové rady míru, aby byl uzavřen mírový pakt mezi pěti světovými velmocemi. Druhým byla žádost o zastavení vyzbrojování západního Německa americkými imperialisty a třetím požadavkem bylo odsouzení zrádné reakce, která podněcuje k válce proti vlastní zemi a připravuje druhý Mnichov. Výsledky hlasování byly zveřejněny 22. června 1951. Hlasovalo 98,38% z možného počtu hlasujících, z toho s požadavky souhlasilo 99,33% hlasujících.⁷⁶

Současně s probíhajícím 1. sjezdem Československého výboru obránců míru se uskutečnily ve všech kostelech všech církví litovelského okresu slavnostní bohoslužby a kázání za zdar jednání 1. sjezdu Československého výboru obránců míru. V kázání byl zdůrazňován význam a důležitost sjezdu. U této příležitosti uzavírali mnozí kněží různé závazky. Litovelský farář Augustin Kadlíček zaslal sjezdu pozdravný telegram a společně se svým kooperátorem Janem Preislerem si jako závazky určili, že každý den po ranní bohoslužbě bude přidaná modlitba za mír, večerní bohoslužby budou mít převážně mírové zaměření. Současně se zavázali jednou měsíčně konat zvláštní večerní mírovou pobožnost a obohatit postní pobožnosti před velikonoce mírovým obsahem. Velmi vhodné nedělní kázání měl konický farář Bohumil Nerychel, který věřícím vysvětlil, jak potřebný je mír pro život lidstva, jak velikým zlem a nespravedlivostí je válka. Je proto vážnou povinností křesťanů se modlit a pracovat ze všech sil za udržení míru a odvrácení války. P. Bohumil Nerychel si jako mírový závazek stanovil, že jako kněz bude v kostele, ve škole a denním styku s věřícími šířit spravedlivou věc míru. Dále se zavázal, že bude sám vykonávat duchovní správu ve zdejší farnosti, kde jsou místa systemizována pro tři kněze. Tím ušetří státu dva kněžské platy, což je ročně asi 70 000 Kčs. V Neposlední řadě se zavázal, že s věřícími důstojně upraví okolí kostela.⁷⁷ Farář František Škoda z Brodku u Konice 22. ledna 1951 hlásil, že při bohoslužbách v neděli 21. ledna 1951 byla

⁷⁵ SOkA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Zn.:I-290.0-1951.

⁷⁶ http://www.totalita.cz/50/50_kam_p_02.php, staženo 3. března 2016

⁷⁷ ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, 1. Čsl. sjezd obránců míru v Praze, jeho odraz v činnosti duchovenstva v okrese litovelském, Zn.: I – 290.0 – 1951.

zmínka o tom, že práce je nejlepším prostředkem k zachování míru. Po bohoslužbách následovala modlitba za udržení míru.⁷⁸ Stejného obsahu byla kázání a závazky ostatních římskokatolických kněží v okrese, přičemž lze konstatovat, že se masově zapojili do mírového hnutí.⁷⁹ Pro duchovní se 30. května 1951 konala beseda k probíhající mírové hlasovací akci. Dopoledne proběhla s nekatolickými duchovními, odpoledne pak s katolickými. Oběma besedám předsedal předseda ONV v Litovli Zdeněk Odehnal.⁸⁰ Z průběhu hlasování byl vyzdvižen přístup P. Františka Škody, faráře v Brodku u Konice, který sám došel na schůzi MNV a požádal o podepsání hlasovací akce. Poukázáno však bylo na P. Augustina Navrátila z Bílé Lhoty, který se dostavil na veřejnou schůzi, vyslechl si kulturní vložku, načež ještě před hlavním proslovem povstal, požádal o předložení hlasovacího lístku, který hned podepsal a pak ihned odešel s poznámkou, že příslušný proslov již slyšel na besedě duchovních v Litovli. Jeho předčasný odchod zapůsobil na přítomné dosti nepříznivě.⁸¹ Hlasování proběhlo bez sebemenších závad. Hlasovací lístky podepsali v okrese litovelském všichni duchovní i osoby řeholní. Rovněž kněží v penzi připojili své podpisy. Akce měla u duchovních značné pochopení, nejenže sami hlasovací lístky podepsali, ale přičinili se i o propagaci mezi věřícími. V tomto směru byli nejaktivnější duchovní pravoslavné a československé církve, kteří uveřejnili své články k tomuto tématu v tisku. Katoličtí kněží toto odmítli, ne však proto, že se jednalo o mírovou akci, ale pro jejich celkový odmítavý postoj k veřejným vystoupením.⁸²

Na neděli 27. května 1951 dostali kněží texty mírových kázání, které byly distribuovány jako příloha Duchovního pastýře. Jedním z kázání bylo i mariánské kázání od prof. P. Josefa Beneše.⁸³ Kněží však svorně uvedli, že tato kázání nemohou zmíněnou neděli číst, protože musí přečíst pastýřský list arcibiskupa Matochy. Kázání slíbili přečíst příští neděli

⁷⁸ SOkA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Hlášení č.j. 28.

⁷⁹ ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, 1. Čsl. sjezd obránců míru v Praze, jeho odraz v činnosti duchovenstva v okrese litovelském, Zn.: I – 290.0 – 1951.

⁸⁰ ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Beseda římsko-katol. a nekatol. kněží k mírové hlasovací akci, Zn.: I – 290.0 – 1951.

⁸¹ ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Mírová hlasovací akce, zpráva o průběhu, Zn.: I – 290.0 – 1951.

⁸² ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Propagace a sledování mírové hlasovací kampaně – zhodnocení, Zn.: I – 290.0 – 1951.

⁸³ Prof. P. Josef Beneš byl po celou dobu trvání Celostátního mírového výboru katolického duchovenstva (od roku 1966 Mírového hnutí katolického duchovenstva) generálním tajemníkem této prorežimní organizace. Srov. Balík Stanislav, Hanuš Jiří, *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, s. 130.

nebo ve čtvrtek 31. května při ukončení večerních májových pobožností, ke kterým se hodilo Benešovo mariánské kázání. Sledování přečtení kázání bylo samozřejmě zajištěno.⁸⁴

První mírový sjezd katolického duchovenstva

Velkou a důležitou akcí v roce 1951 se stal Celostátní mírový sjezd katolického duchovenstva konaný v předvečer svátku sv. Václava 27. září 1951 v Praze. Tomuto sjezdu předcházelo dne 23. července 1951 ustavení Celostátního mírového výboru katolického duchovenstva ČSR pod předsednictvím Josefa Plojgara. V červenci a srpnu se také konaly diecézní konference, na kterých byly zvolené mírové výbory. V Olomouci byl do tohoto výboru zvolen kanovník Josef Glogar. 28. až 30. srpna 1951 se konaly schůze Diecézních mírových výborů.⁸⁵

Církevní tajemník KNV Horák 8. září 1951 instruoval OCT tajným oběžníkem, ve kterém byly příkazy, aby všichni tajemníci využili celé předsjezdové období k široké politické kampani, jak mezi kněžími, tak mezi věřícími. Zejména měli objasňovat mezinárodní situaci, zápas mezi silami míru a války a odhalovat zvěrstva a válečné záměry imperialistů. Vybrané delegáty - kněží, měli pro sjezd skutečně získat, aby se hlásili spontánně a rádi, ne z donucení. Kněží musí sami cítit, že sjezd je nesmírně významný a skutečně poslouží věci míru. Dále byli církevní tajemníci nabádáni k větší iniciativě, a neomezovali se jen na mechanické provádění pokynů KCT. Kampaň měli co nejvíce opřít o kněze samotné, aby cítili, že sjezd je opravdu jejich záležitostí. Na závěr oběžníku bylo přání KCT, aby bylo učiněno vše nejen pro zdar sjezdu, ale aby bylo celé akce využito pro získání kněží a věřících pro politiku KSČ.⁸⁶

Hned následující den 4. září hlásil OCT Oldřich Kubíček svému nadřízenému do Olomouce, že účast na mírovém sjezdu katolického duchovenstva již závazně podepsali litovelský farář Augustin Kadlčík a kooperátor Jan Preisler, také z Litovle. Dále Oldřich Kubíček Ladislava Horáka informoval, že na středu 12. září svolal besedu s duchovními. Na besedě měl vystoupit předseda ONV Zdeněk Odehnal, který měl hovořit na téma boj dvou táborů – táboru

⁸⁴ ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Mírová kázání k mírové hlasovací kampani, Zn.: I – 290.0 – 1951.

⁸⁵ ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Zprávy Celostátního výboru katolického duchovenstva v Praze.

⁸⁶ ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Zn.: 299 - 3/9 - 1951 - I/4 – H.

míru a tábora války. Další příspěvek měl P. Augustin Kadlčík o účelu a významu mírového sjezdu katolického duchovenstva.⁸⁷

Seznam kněží, kteří přislíbili účast na mírovém sjezdu, měl OCT kompletní 6. září. S P. Augustinem Kadlčíkem objel dvanáct kněží, z nichž dva si vzali tři dny na rozmyšlenou, a ostatních deset s účastí souhlasilo. Jelikož kvóta pro litovelský okres bylo osm účastníků, nebyli již další kněží oslovováni. Úmyslně však nebyli osloveni dva tzv. reakční kněží, a to P. Augustin Navrátil a P. Jindřich Slouka.⁸⁸ Rovněž již nebyl brán zřetel na dva kněze, kteří si vzali čas na rozmyšlenou. Účast na sjezdu přislíbili P. Augustin Kadlčík a P. Jan Preisler, oba z Litovle, P. Josef Valach z Bouzova, P. František Škoda z Brodku u Konice, P. Bohumil Nerychel z Konice, P. Josef Musil⁸⁹ z Luké, P. František Suchánek⁹⁰ z Kladek, P. František Fagulec z Chudobína, P. Cyril Piža⁹¹ z Choliny a P. Richard Neuman z Pňovic. Dva byli jako náhradníci pro eventuální nepředvídané překážky. Na mírový sjezd katolického duchovenstva do Prahy nakonec nejel P. František Škoda, P. Josef Valach a P. Richard Neuman. Do počtu osmi delegátů přibyl P. Florian Flora z Vilémova. Vlastní sjezd byl zahájen tichou mší a vyzváním Ducha svatého v kostele sv. Ignáce, následovalo samotné jednání v Lucerně a závěrečná mše v katedrále sv. Víta, kterou celebroid biskup Dr. Antonín Eltschker. V rámci jednání museli účastníci podepsat tři rezoluce. První proklamovala postoj duchovních v boji za mír, druhá vyzývala zahraniční duchovní k jednotné frontě boje za mír a třetí se obracela s poselstvím sjezdu k věřícím.⁹² O průběhu sjezdu se zmiňuje zpráva doprovázejícího člena církevního referátu KNV. Píše se v ní, že z původně 93 přihlášených účastníků jich nakonec z Olomouckého kraje jelo 85. Do Prahy cestovali společně zvláštním vlakem. Ve vlaku se kněží chovali důstojně až zaraženě. Po vřelém uvítání a ubytování v hotelu Union byli již veselejší. V samotný den sjezdu se všichni zúčastnili pobožnosti u sv. Ignáce i samotného jednání sjezdu, během kterého byly sledované jejich reakce k pronášeným referátům. Vřelým potleskem byl odměněn výrok,

⁸⁷ ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Mírový sjezd duchovenstva v Praze, zpráva o průběhu náboru, Zn.: I – 290.0 – 1951.

⁸⁸ Jindřich Slouka se narodil 3. srpna 1893 v Blažově. Na kněze byl ordinován 5. července 1917. Ve farnosti Bouzov působil v letech 1938 až 1969. Zemřel 21. prosince 1975. Srov. Katalog kněžstva arcidiecése olomoucké 1949. Arcibiskupství olomoucké, arcibiskupský archiv, Nekrologium červenec 1973 – prosinec 1982.

⁸⁹ Josef Musil se narodil 8. dubna 1905 v Bařicích a na kněze byl ordinován 5. července 1929. V Luké působil od 1. června 1936 až do své smrti 14. října 1966. V Luké je i pohřben. Srov. Katalog kněžstva arcidiecése olomoucké 1949. Arcibiskupství olomoucké, arcibiskupský archiv, Seznam kněží.

⁹⁰ František Suchánek se narodil 3. prosince 1912 v Hulíně. Ordinován byl 5. července 1941. Farnost Kladek spravoval od 1. října 1948. Srov. Katalog kněžstva arcidiecése olomoucké 1949.

⁹¹ Cyril Piža se narodil 13. října 1913 v Radějově. Na kněze byl ordinován 5. července 1938. Cholinskou farnost spravoval od roku 1948. Srov. Katalog kněžstva arcidiecése olomoucké 1949.

⁹² ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Mírový sjezd duchovenstva v Praze, zpráva o průběhu náboru, Zn.: I – 290.0 – 1951.

že svatý Otec zůstává jejich nejvyšší církevní autoritou. Chladně byl přijat referát, v němž se odsuzovala imperialistická politika Vatikánu. Všichni sjezd hodnotili velice kladně. Pochvalovali si projev kanovníka Glogara, ale rozličného hodnocení se dočkal referát ministra Plojgara. Oponenti mu vytýkali, že mluvil více jako ministr než kněz.⁹³

Po skončení sjezdu rozeslal KCT svým podřízeným tajné oběžníky s úkoly na měsíc říjen. Jednalo se o zajištění propagace celostátního mírového sjezdu katolického duchovenstva v Praze. Kněží obdrželi poselství tohoto sjezdu věřícímu lidu, které muselo být přečteno v plném znění v neděli 7. října 1951. Dále měli OCT zajistit podpisovou akci zaměřenou ke sjezdu a nahlásit jména kněží, kteří by byli ochotni o svých dojmech hovořit v krajském rozhlase a jednou týdně zaslat jeden článek duchovního pro tisk. Každý účastník musel o sjezdu a svých dojmech pohovořit v místním rozhlase. Také museli sledovat ohlasy na sjezd mezi reakčními živly, a co hovoří šeptanda. Důležitým úkolem bylo uspořádání besed, kde se měli podrobně rozebrat všechny referáty a rezoluce.⁹⁴

Čtení poselství celostátního mírového sjezdu věřícímu lidu v neděli 7. října bylo při bohoslužbách sledováno důvěrníky OCT. Z Bílé Lhoty důvěrník sdělil, že farář Augustin Navrátil na obou bohoslužbách přečetl pouze první část s tím, že druhou přečte za týden. V Bohuslavicích na ranní mši přečetl poselství farář Albín Odrážka celé, ale na velké jen druhou část. Brodecký P. František Škoda přečetl poselství v celém znění pouze na ranní mši svaté. Z důvodu hodových slavností odmítl číst poselství farář František Fagulec z Chudobína. V Pňovicích bylo čteno pouze na jedné mši. Na jedné mši bylo poselství čteno i na Skřípově administrátorem Jaroslavem Řezáčem. V ostatních farnostech nebyly shledané žádné závady. Poselství se zde četlo na obou bohoslužbách a v celém rozsahu. Poukazováno však bylo na monotónnost čtení. Věřící se podle mínění důvěrníků s poselstvím mnohdy neztotožňovali. Usuzovali to z poděkování na konci kázání, kdy se obvykle děje sborově, teď se však ozvalo jen několik hlasů. Také ze vzájemných pohledů a úšklebků bylo možno usoudit odmítavý postoj. Názory věřících při odchodu z kostela nebylo možno zjistit, protože hlavním diskutovaným tématem bylo páteční zatčení prvního předsedy ONV v Litovli Martina Strouhala, který byl jako ředitel střední školy v Senici na Hané obviněn z pohlavního zneužívání školaček.⁹⁵

⁹³ ZAOPO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Zpráva o ohlasu celostátního mírového sjezdu kat. duchovenstva, Zn.: 290/-I/4 – 1951 – Be.

⁹⁴ ZAOPO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Propagace celostátního mírového sjezdu katolického duchovenstva v Praze, Zn.: 290 – I/4 -1951 – Be.

⁹⁵ ZOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Propagace celostátního mírového sjezdu katol. duchovenstva v Praze, poselství sjezdu k věřícímu lidu., Zn.: I – 290.0 – 1951.

Horší to bylo s úkolem získat některého z účastníků sjezdu k vystoupení v krajském rozhlase. Žádný nebyl ochotný o svých dojmech v rozhlase hovořit. Proto se OCT Oldřich Kubíček obrátil zejména na P. Augustina Kadlčíka a P. Bohumila Nerychela. Oba však prohlásili, že budou o svých dojmech hovořit pouze v okresním měřítku. P. Augustin Kadlčík navrhl uspořádat v Litovli schůzi občanů, zejména věřících, kde by přečetl svůj referát.⁹⁶ I něco z šeptandy se podařilo zachytit. Říkalo se, že do Prahy jeli jen vybraní kněží, kteří odhlasují vše, co si pořadatelé sjezdu přáli. Někteří se ptali, proč byli kněží táhnuti do Prahy, když tam pak museli vyslechnouti jen nadávky Josefa Plojgara na Vatikán, zatímco o míru nebylo jednáno.⁹⁷

Druhý mírový sjezd katolického duchovenstva

Druhý mírový sjezd katolického duchovenstva se konal 15. a 16. prosince 1959 v Praze. Na sjezdu promluvil ministr školství František Kahuda a byl přečten pozdravný telegram sjezdu od Nikity Chruščova.⁹⁸ Z okresu Litovel byli na tento sjezd delegováni děkan Augustin Kadlčík, kaplan Jiří Suchánek z Bouzova, farář František Škoda z Brodku u Konice a administrátor František Fagulec z Chudobína.⁹⁹

Po návratu dne 23. prosince 1959 navštívil děkan Augustin Kadlčík spolu s faráři Františkem Fagulcem a Jiřím Suchánkem předsedu ONV Josefa Přikryla, kterému podali zprávu o mírovém sjezdu katolického duchovenstva v Praze, kde byli jako delegáti. O této konferenci mluvili kladně a děkan Kadlčík ukázal vyznamenání, které na sjezdu obdržel.¹⁰⁰

⁹⁶ ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Propagace celostátního mírového sjezdu katol. duchovenstva v Praze, seznam duchovních – účastníků sjezdu pro propagaci v kraj. rozhlase, Zn.: I – 290.0 – 1951.

⁹⁷ ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Propagace celostátního mírového sjezdu katol. duchovenstva v Praze, jeho ohlas u reakčních živlů, Zn.: I – 290.0 – 1951.

⁹⁸ SOkA Olomouc, sign. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, Zn.: cír. 2201/59-Ku.

⁹⁹ SOkA Olomouc, sign. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641.

¹⁰⁰ SOkA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za IV. čtvrtletí 1959.

6. Procesy s představiteli církve

Prvním, z velkých církevních monstrprocesů byl zinscenovaný proces s představiteli řeholních řádů, který byl předehrou k akci K, jejímž cílem bylo zlikvidovat mužské řehole. Po smrti faráře Toufara rozhodla církevní komise ÚV KSČ, že se číhošťský případ použije v procesu s premonstrátskými opaty Augustinem Machalkou a Vítem Bohumilem Tajovským. K těmto dvěma obžalovaným přibýlo dalších osm představitelů různých řádů. Proces začal 31. března a skončil 5. dubna 1950. Krátce po procesu, 13. dubna proběhla první etapa akce K.¹⁰¹

Vedení KSČ také řešilo, jak naložit s biskupy. Po Únoru, se chtěli radikálové ve vedení strany s biskupy ihned vypořádat, zatímco umírnění členové doufali v možnou domluvu alespoň s některými z nich. Po ztroskotání jednání s církví v roce 1949 bylo již všem jasné, že biskupy bude nutné umlčet. Rudolf Slánský, na poradě ÚV KSČ 23. června 1949, k této otázce řekl: *nejjednodušší zdánlivě by bylo všechny biskupy v čele s arcibiskupem Beranem prostě pozavírat. Důvody pro to bychom měli, moc také (...)*. Měl ale strach z lidu, který by to nepochopil, protože biskupové ještě nebyli dostatečně „politicky odhaleni“.¹⁰²

V polovině roku 1950 dozrál plán vypracovaný StB a generální prokuraturou na uspořádání tří velkých monstrprocesů. Nakonec byl počet těchto procesů redukován na dva. Jeden český a jeden slovenský. V Bratislavě to byl proces s názvem „Buzalka a spol“. Kromě trnavského světícího biskupa Michala Buzalky do něj byli zařazeni též spišský biskup Ján Vojtašák a řeckokatolický biskup Pavel Gojdič. V pražském procesu, nazvaném „Zela a spol“, bylo před soud postaveno devět vybraných církevních hodnostářů. Vedle olomouckého světícího biskupa Stanislava Zely, stanuli před soudem benediktýnský opat Jan Anastáz Opasek, opat premonstrátského kláštera na Strahově Bohuslav Stanislav Jarolínek, členové kapituly sv. Víta, sekretář arcibiskupa Berana a další. Nejprve probíhal český proces, a to od 27. listopadu do 2. prosince 1950. Slovenský pak od 10. ledna do 15. ledna 1951. Jak v procesu s představiteli řeholních řádů, tak v procesech s biskupy nepadl žádný trest mrti, ale několik doživotí.¹⁰³

Každý politický proces padesátých let byl také velkým divadlem, na kterém nesměli chybět pečlivě vybraní diváci. Také na církevní procesy byly KCT vysíláni vybraní zástupci lidu, kteří se pak na různých setkáních a schůzích dělili o své dojmy se svými spoluobčany

¹⁰¹ Vaško Václav, *Dům na skále 2. Církev bojující 1950 – květen 1960*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, s. 37 - 42.

¹⁰² Vaško Václav, *Dům na skále 2. Církev bojující 1950 – květen 1960*, s. 247.

¹⁰³ Vaško Václav, *Dům na skále 2. Církev bojující 1950 – květen 1960*, s. 248 – 296.

a spolupracovníky. Jako první byla vyslaná skupina zástupců lidu na soudní líčení s představiteli řeholních řádů. Zástupcům olomouckého kraje byla určena účast na jednání dne 4. dubna 1950. Vybranými měli být pokud možno zemědělci z venkova nebo ještě lépe kovozezemědělci. Tito lidé by měli být schopni o procesu referovat. Sraz účastníků byl na církevním oddělení KNV v Olomouci dne 3. dubna, odkud v deset hodin večer odjeli do Prahy. Účastníci kromě cestovného obdrželi i 50 Kčs diet. Z litovelského okresu byli vyslaní dva zástupci, a to František Los, dělník ze Sobášova a František Havelka, malozemědělec z Pěnčína. Františku Losovi byl uhrazen kromě diet i ušlý zisk 360 Kčs.¹⁰⁴

Po skončení procesu provedl KAV NF řadu besed a schůzí, na kterých hovořili přímí účastníci tohoto procesu. V okrese Litovel se konaly schůze ve 14 obcích. Ve zprávě se uvádí, že z tohoto okresu byli vysláni zvláště neschopní lidé, kteří neuměli hovořit, a proto se stávalo, že se diskuze vůbec nerozproudila. V závěrečném shrnutí průběhů besed bylo konstatováno, že mladší generace kritizovala nízké tresty, starší generace se potrestaných spíše zastávala. Na schůzích a besedách byla diskuze slabá, lidé se báli diskutovat, po skončení pak v malých kroužcích projevovali svoje názory. Besedy však splnily svůj účel tím, že proces narušil důvěru k církevním hodnostářům.¹⁰⁵ V Litovli se konala beseda 15. dubna v sále hostince pana Hlaváčka za řízení s. Josefa Husičky, zástupce OAV NF v Litovli. Besedy se zúčastnilo 72 osob, z pozvaných kněží se však žádný nedostavil. Referáty přečetli s. Novák, tajemník KAV NF s. Látal z Olomouce, František Los ze Sobášova a František Havelka z Pěnčína, coby očití svědkové procesu se zrádnými řeholníky. Po referátech proběhla diskuze, ke které se přihlásilo 9 přítomných. Diskutovalo se na témata: Proč u nás ještě existují kláštery, náboženská svoboda v SSSR, katolická církev v SSSR a nakonec se probíralo chování souzených kněží a postup obhájců při procesu. Na závěr byla odsouhlasená rezoluce SÚC v Praze a KNV v Olomouci.¹⁰⁶

28. listopadu 1950 byl z olomouckého kraje vypraven další zájezd s delegáty k procesu s vysokými církevními hodnostáři „Zela a spol“, kterého se měli coby diváci účastnit dne 29. listopadu. Sraz byl opět na KNV Olomouc, odkud se odjíždělo do Prahy v deset večer. Po návratu se samozřejmě konaly besedy s účastníky. OCT měli za úkol zjistit, jak na proces reagují kněží i věřící. Z litovelského okresu bylo hlášeno, že kněží soudu nevěří a udávají, že obvinění vypovídali v sugesci a neměli svobodnou vůli. Celkově je možno říci, že postoj některých kněží

¹⁰⁴ ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Seznam lidí, kteří pojedou 3.4.1950 na proces s vysokými církevními hodnostáři.

¹⁰⁵ ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Zpráva o průběhu akce projednávání procesu s církevní hierarchií na veřejných schůzích.

¹⁰⁶ ZAOpO inv, č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Přednáška o procesu se zrádnými řádovými kněžími, Zn.:290.0-17/4-1950-I.

se ke společenskému dění v důsledku tohoto procesu zhoršil. Hlášení KCT Státnímu úřadu pro věci církevní v Praze hovoří o situaci v kraji po procesu obširněji. Situaci hodnotí tak, že věřící jsou ve velké většině zmatení a rozkolísaní, jelikož nemohou pochopit, jak je možné, že ti, kteří jim kázali krásná slova, se mohli dopustit takových činů. Reakční věřící se dívají na proces nedůvěřivě a litují odsouzených, utěšující se, že žádný nedostal trest smrti. Čeho však proces v kraji nedosáhl, bylo zvýšení výstupu věřících z církve. Pouze OCT ze Šumperku v tomto směru hlásil nárůst. Na venkově, především v silně nábožensky založených obcích, procesu nevěřili. Dělníci proces přijali kladně, nesouhlasili však s výší trestu, jelikož žádali i tresty nejvyšší. Nekatolíci proces sice podpořili, ale snažili se ho využít k propagaci své církve. Nutno dodat, že i mezi nekatolíky byly reakční síly, které proces odsuzovaly. Na závěr hlášení si KCT myslí, že nyní bude s duchovními snadnější práce. Obzvláště byla sledována reakce lidu v okrese Hranice, jelikož z tohoto okresu, konkrétně z obce Horní Nětčice, pocházel biskup Stanislav Zela. Věřící, kteří ho znali, se pozastavují nad jeho údajnou činností za okupace, protože byl znám jako velký vlastenec. Nicméně i zde se dočkal odsouzení.¹⁰⁷

Reakce na bratislavský proces nebyly v okrese Litovel téměř žádné. Mezi věřícími nebyl o něj takový zájem, jako o proces pražský, jelikož šlo o osoby ve zdejším kraji celkem neznámé. Kněží se k tomu nechtěli vyjadřovat, jen někteří z nich přistupovali k procesu s nedůvěrou, na otázky reagovali poznámkami „Zase nějaký proces“, „Tento proces, stejně jako další, se dal očekávat“.¹⁰⁸

¹⁰⁷ ZAOpO inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Průzkum ohlasu procesu proti církevním hodnostářům, Zn.: 379-16/12-1950-I/4-Be.

¹⁰⁸ ZAOpO inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Ohlas procesu v Bratislavě, Zn.: I-290.0-1951.

7. Složení slibu věrnosti Československé republice, politická angažovanost duchovních

Aby mohl být duchovnímu udělen státní souhlas k duchovní činnosti, musel složit státem předepsaný slib věrnosti Československé republice. Slib kněží skládali do rukou předsedy ONV Bohumila Teplého. Katoličtí duchovní byli pozváni na 18. a 19. ledna 1950, přičemž každému byla vyhrazená jedna hodina. 20. ledna pak skládali sliby nekatoličtí duchovní.¹⁰⁹

Z římskokatolických duchovních se ke slibu se dostavili všichni až na P. Cyrila Pížu z Choliny, který se nemohl pro těžkou nemoc dostavit a slib složil dodatečně 22. března 1950. Všichni složili slib dobrovolně a bez výhrad, jelikož formule se jevila jako vyhovující. Pouze P. František Fagulec z Chudobína požádal, zda by slib nemohl obsahovat dodatek, že to nebude proti zákonům Božím, církevním a přirozeným právům člověka¹¹⁰. Po domluvě pak od dodatku upustil.¹¹¹

U příležitosti složení slibu republice římskokatolickými duchovními tlumočil předseda ONV v Litovli poděkování ministru Alexeji Čepičkovi od skřípovského faráře a čestného kanovníka P. Josefa Kadlíčka¹¹², který řekl: *„Slib jsme skládali již za císaře pána, to musí být, a proto slib podepiši. Ministr Čepička to správně řekl v parlamentě při projednávání platového zákona, jak je to uvedeno v knížečce o platovém zákoně, kterou jsem několikrát přečetl. Všechna čest naší vládě za to, co pro nás udělala. Vyřídte jim (tj. prezidentu republiky, vládě a ministru spravedlnosti) naše díky za to vše“*. Předseda ONV k tomu dále připojil, *je pozoruhodné, že toto prohlásil 84letý duchovní, který již 50 roků působí na jedné z nejchudších horských far našeho okresu, duchovní, který poznal život kněží v době Rakouska-Uherska, za první republiky, za Protektorátu a nyní a dovede tudíž správně posoudit rozdíly mezi postavením kněží v minulosti a dnes. Velmi by ho potěšil Váš osobní dopis. Dáno v Litovli 19. ledna 1950.*¹¹³

¹⁰⁹ SOKA Olomouc, inv. č. 372, sign. 292, č. kartonu 196.

¹¹⁰ V biskupských směrnicích vydané k vládnímu nařízení o slibu věrnosti republice se píše, že *káže nám správné svědomí připojit k formulaci slibu ústně nebo písemně: „pokud to není v rozporu s božskými a církevními zákony a přirozenými právy člověka“*. V Československu z 5028 kněží jich odmítlo složit slib 32. Srov. Balík Stanislav, Hanuš Jirí, *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, s. 35.

¹¹¹ SOKA Olomouc, inv. č. 372, sign. 292, č. kartonu 196.

¹¹² Josef Kadlíček se narodil 3. ledna 1866 ve Svitávce. Na kněze byl ordinován 5. července 1889. Na Skřípově působil od roku 1894 až do své smrti 29. listopadu 1951. Srov. Katalog kněžstva arcidiecéze olomoucké 1949. Arcibiskupství olomoucké, arcibiskupský archiv, Nekrologium listopad 1937 – červen 1973.

¹¹³ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641.

Okresní církevní tajemník měl vytipované určité kněze s kladným postojem k novému režimu, tzv. pokrokové kněze a kněze reakční, jejichž postoj byl zcela odmítavý. Jména se stále měnila, podle momentálního postoje jednotlivých duchovních. V březnu roku 1950 byli za pokrokové kněze považováni z katolických duchovních P. František Čevela, P. Florian Flora, P. Antonín Jemelka, P. Eduard Mazánek, P. Josef Musil, P. Petr Neduchal, P. Šebestián Pavlíček a P. František Škoda. Podle mínění OCT pokrokoví duchovní církve československé a pravoslavné mohli být použiti ihned ke všem nutným úkolům, zato s katolickými duchovními i přes jejich kladný postoj se nedalo počítat.¹¹⁴ Ochotu duchovních jednotlivých církví s režimem bylo možné vysledovat například z členství duchovních v KSČ. V roce 1950 nebyl z římsko-katolických kněží žádný organizován v KSČ. Jiná situace byla u nekatolických duchovních. Z církve československé byli členy KSČ Alois Volkman z Chudobína a Bohumil Karafiát z Bílé Lhoty. Josef Vízek z Pěňčina tvrdil, že je členem organizace v Hodoníně, ale odtud žádné zprávy o jeho členství nebyly. Antonín Jandík z Nákla a Přemysl Dostál z Litovle členy KSČ nebyli. Pravoslavní duchovní Ladislav Crhák z Řimic a Jaroslav Němeček z Chudobína byli prověřenými členy KSČ, zatímco vilémovský Šimon Horešovský v KSČ nebyl.¹¹⁵

Dokumentem, ve kterém OCT vedl duchovní podle jejich postojů k novému společenskému řádu, byly seznamy duchovních všech církví rozdělených do tzv. kádrových skupin, které byly čtyři. V první skupině byli loajální kněží, ve čtvrté pak kněží s otevřeně nepřátelskými postoji. V seznamu z dubna 1955 byla většina katolických kněží zařazená ve třetí skupině. Ve druhé skupině byl pouze P. Josef Musil z Luké a ve čtvrté skupině P. Karel Hradilík z Jednova, P. Augustin Navrátil z Bílé Lhoty a penzista z Nákla P. Alois Hekela. Duchovní církve československé a pravoslavné byli až na dva všichni zařazeni do druhé skupiny. Československý duchovní Alois Volkman z Chudobína byl jako jediný duchovní v okrese v první skupině. Naopak pravoslavný duchovní z Chudobína Bohumil Vokoun byl ve třetí skupině.¹¹⁶

OCT měl mimo jiné i za povinnost s duchovními pracovat, tedy formovat jejich postoje, aby byly slučitelné s politikou komunistické strany. Od duchovních se čekalo, že budou nápomocní hlavně z kazatelny, odkud budou působit na věřící. Tato představa byla daleko realitě. Duchovní se k politické situaci většinou vůbec nevyjadřovali, a když, tak velice neradi a s protirežimním podtextem. Bylo třeba na kněze politicky působit a hlavně zlomit jejich

¹¹⁴ SOkA Olomouc, inv. č. 372, sign. 292, č. kartonu 196.

¹¹⁵ SOkA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, Kněží všech církví v okrese litovelském, jejich příslušnost ve straně, Zn.: I-290.0-1951.

¹¹⁶ SOkA Olomouc, inv. č. 372, sign. 292, č. kartonu 196, Seznamy duchovních.

hrdost. K tomu měly sloužit různá politická školení, sjezdy, besedy, kněží museli mít k různým událostem patřičná politicky podbarvená kázání, důraz byl kladen hlavně na kázání o míru. Koncepty kázání k některým příležitostem dostávali kněží přímo od OCT. Z kazatelen se museli věřící vyzývat i k účasti na brigádách, především v JZD. Žádalo se po nich nejenom kázání v kostele, ale i čtení různých referátů a komentářů v obecních rozhlasech. Oproti nekatolickým duchovním byli katoličtí v tomto směru zdrženliví, ale byly případy, kdy se i oni podvolili.¹¹⁷

Na okresní úrovni byly vytvořeny pokrokové trojky, které měly napomáhat v tlaku a formaci kněží. Její porady, která se konala 8. listopadu 1950, se zúčastnil provizor P. Bohumil Nerychel z Konice. Na jednání prohlásil, že chce pracovat v pokrokové trojce i při jiných úkolech jako dobrý občan státu, pokud by ovšem nešlo o věci, s nimiž by nemohl souhlasit jako římskokatolický kněz, a které by byly v rozporu s jeho svědomím. Při probírání možnosti vytvoření skutečné poradní trojky uvedl farář Nerychel, že kněží okresu spoléhají vždy na to, co řekne místoděkan Antonín Jemelka z Laškova, který je mluvčím kněžstva pro svou výmluvnost. Hlavní je také stanovisko litovelského faráře Augustina Kadlíka, který je vůdčí osobností duchovních okresu. Získáním obou jmenovaných pro pokrokovou trojku by byli získáni všichni kněží pro spolupráci. OCT se ale domníval, že oba uvedení kněží nejsou dosud tak pokrokově vyspělí, třebaže zvolili postoj krajní opatrnosti. Na této schůzi si P. Nerychel postěžoval, že i přes tři žádosti má stále jen kaplanský plat, ač již rok vede faru samostatně.¹¹⁸

V roce 1951 a 1952 probíhala v Praze politická školení duchovních. Většina kněží okresu se jich zúčastnila hned v roce 1951. Účast na těchto politických školení odmítali P. Augustin Navrátil z Bílé Lhoty a P. Jindřich Slouka z Bouzova. OCT oba kněze navštívil, přičemž mu oba účast přislíbili. Leč na druhý den se omluvili, že se ze zdravotních důvodů nemohou zúčastnit. U faráře Slouky se dala omluva přijmout, ale u faráře Navrátila nikoli. P. Navrátil zvolil taktiku stálých odkladů a nemíní se školení zúčastnit.¹¹⁹

Na vánoční svátky roku 1951 byla vyhlášena akce projevů duchovních v místních rozhlasech na téma „Pokoj lidem dobré vůle“. Oproti jiným okresům, kde byla účast kněží minimální nebo žádná, v okrese Litovel se zúčastnili všichni kněží. V Chudobíně v rozhlase promluvili duchovní všech tří církví. Hovořili většinou o odsouzení války a potřebě boje za mír. Senický administrátor P. Srovnalík projev zakončil slovy „Vzdávám díky našemu prezidentu Klementovi Gottwaldovi, který pracuje se Sovětským svazem a Josifem Vissarionovičem

¹¹⁷ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637.

¹¹⁸ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637.

¹¹⁹ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, Státně – politická školení ř. k. duchovních.

Stalinem na zachování míru a pokoje mezi národy a celým lidstvem. V Laškově P. Jemelka před projevem poznamenal, že tak činí na žádost MNV. I přes účast všech duchovních nebyl OCT plně spokojen. Podle něj akce nesplnila plně svůj účel, jelikož v projevech nebylo jediné slovo odsouzení těch, kteří usilují o udržení starého řádu, kde bohatí vykořisťují chudé, rozsévají zlo, nespravedlnost a hřích.¹²⁰

9. října 1958 zemřel papež Pius XII. Smrt hlavy církve znamenala zvýšení aktivity OCT v rámci zjišťování názorů a reakcí, jak mezi kněžími, tak mezi věřícími. Avšak občané okresu Litovel přijali zprávu o úmrtí papeže bez zájmu. Mnoho lidí, hlavně na vesnici, a co je zajímavé, zejména na nábožensky hluboce založeném Konicku, o smrti papeže vůbec nevědělo. Faráři podle instrukcí z oběžníku konzistoře vyvěsili na kostelích černé vlajky. Pouze v Jesenci a v Chudobíně vlajky vyvěšené nebyly. Farář Nerychel se s dětmi v hodině náboženství modlil za papeže. Zvýšená účast věřících na nedělní bohoslužbě tj. 12. října byla pouze v Pňovicích a Nákle. Také zájem o to, kdo bude papežovým zástupcem, nebyl skoro žádný.¹²¹ Po zvolení nového papeže se v některých kostelech zvonilo déle, než bylo nařízeno. Hodně se diskutovalo, proč byl zvolený starý neznámý kardinál a o úmrtí dvou kardinálů během volby. Lidé si to zdůvodňovali tím, že musel být o toto místo urputný boj.¹²²

Dne 9. května 1959 na ONV v Litovli proběhla beseda s katolickými duchovními, které se zúčastnil KCT Evžen Černý a vládní zmocněnec s. Jablonský. V diskuzi kněží projevíli zájem o zemědělství. Vyzdvižen byl farář z Laškova, který místo hodiny náboženství poslal děti sbírat škůdce na družstevní pole. Kněží z horské části okresu požadovali, aby tamním družstvům byly poskytnuté úlevy oproti družstvům z nížinné části.¹²³

¹²⁰ ZAOpO, inv. č. 4517, sign. 460, č. kartonu 4444, Zpráva o akci vánoční projevy.

¹²¹ SOkA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Odezva k úmrtí papeže Pia XII. v okrese Litovel.

¹²² SOkA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Dodatek ke zprávě o úmrtí a volbě nového papeže.

¹²³ SOkA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za II. čtvrtletí 1959.

8. Situační zprávy

Každý OCT zasílal čtvrtletně svému nadřízenému do Olomouce Situační zprávy, ve kterých referoval o církevním dění ve svém okrese. Popisoval situaci a nálady v jednotlivých církvích, ohlasy kněží na různé události, sjezdy a projevy. Sledovalo se dění kolem zakládání JZD, vývoj ateistické propagandy, stav výuky náboženství a počet výstupů z církve, vše podložené i příklady z farností. Pozornost se věnovala poutím, zájezdům, ale i šeptandě, která měla ve zprávách také své místo. Ze situačních zpráv z let 1958 a 1959 se dočítáme například o vlivu církve na občany, o chování a postojích duchovních.

Nesilnější vliv z církví v okrese měla římskokatolická církev. Jako nejsilnější baštu bylo možné označit v horské části okresu Konici, v nížinné pak Litovel. V Konici celou náboženskou činnost řídil farář Nerychel a kaplan Švéda. Oba byli velkými zastánci církve, obzvláště farář Nerychel, který si byl vědom, že za ním stojí velké množství věřících. Proto se do značné míry komunistům zdál být nebezpečný. Také jeho kaplan Švéda vyvíjel velkou aktivitu, zejména mezi školní mládeží. Založil pěvecký spolek, aby mohl vyučovat náboženské písně. V Litovli děkan Kadlčík, kterému bylo pro školní rok 1957 - 1958 zakázáno vyučování náboženství, se v kostele snažil působit na rodiče, aby své děti posílali na hodiny náboženství. V kostele se choval k dětem zvláště mile a prokazoval jim velkou pozornost. Toto působení na děti se mu velmi dařilo. Duchovní v Litovli a v Konici měli svou propagandu zaměřenou na mládež, kterou se snažili podchytit. Dost nebezpečným se komunistům zdál být kromě zmíněných P. Kadlčíka a P. Nerychela, i kaplan Jiří Suchánek z Bouzova, který byl také instruktorem ve Svazarmu, kde vyučoval motorismu. V roce 1957 vyučil více jak 40 mladých lidí, na které měl podle OCT nežádoucí vliv. Také farář Sečkař z Bílé Lhoty byl považován za nebezpečného, protože delší dobu pracoval v ilegalitě a snažil se proniknout do nějaké funkce MNV. Často navštěvoval rodiny a podařilo se mu zvýšit počet mladých, kteří navštěvují kostel. O vánočních svátcích nechal sloužit u hlavního oltáře dva salesiány, kteří neměli státní souhlas.¹²⁴

O starších duchovních, podával OCT zprávy, že lpí na starých rakouských tradicích, jsou zatrpklí novotami, těžce se smiřují s dnešním režimem a jsou skrytými nepřáteli. Tito nemají tak velký vliv a u obyvatelstva často sklízí posměšky. To je například farář Albín Odrážka z Bohuslavic a Jindřich Slouka z Bouzova.¹²⁵

¹²⁴ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za I. čtvrtletí 1958.

¹²⁵ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za I. pololetí 1958, č.j. 66/58 taj.

Naproti tomu mladší kněží se na oko přizpůsobují dnešním poměrům a snaží se udržovat přátelský poměr k veřejným úřadům. Čas od času i oni projevují svůj pravý nesouhlas s různými opatřeními, a s politikou KSČ. Velice nelibě snášejí ateistickou propagandu, která se v okrese provádí. Jako nejpřijatelnější se projevuje farář František Škoda z Brodku u Konice, který není fanatikem a má rád světské zábavy. Také studuje soukromě stavitelství. Druhým přijatelným se jeví farář Liška z Vilémova, který má bratra členem KSČ.¹²⁶

Dále OCT uváděl, že náboženská a politická činnost v okrese byla soustředěná v rukou děkana Augustina Kadlčíka, který neměl kladný postoj k dnešnímu zřízení, byl falešný a úskočný a přitom pevnou rukou řídil své podřízené v okrese. Každý duchovní, kdykoliv se měl dostavit na ONV, zašel nejdříve na poradě k děkanovi. Za nejreakčnější byli označeni P. Nerychel z Konice, který byl značně výbojný a P. Sečkař z Bílé Lhoty.¹²⁷

V situační zprávě byla také zaznamenána jedna stížnost. Farář Slouka z Bouzova si stěžoval, že v rozhlase jsou uváděné přednášky, které urážejí a neoprávněně napadají církve. Podle jeho názoru by se mělo také uvést, že církve udělala pro mír velmi mnoho.¹²⁸

Jelikož se blížila reorganizace státní správy a s tím spojené změny hranic a počtu okresů, zajímal se OCT i o reakce duchovních. V situační zprávě uvádí, že všichni duchovní měli zájem o nové územní rozdělení a tvoření nových okresů. Nejvíce je však zajímalo, jak to bude s litovelským děkanátem.¹²⁹

Dohled nad duchovními propuštěnými z vazby nebo výkonu trestu

Zvláštní pozornost ze strany OCT byla věnovaná duchovním propuštěným z vazby nebo z výkonu trestu, bývalým řeholníkům a také duchovním bez státního souhlasu k duchovní službě. Sledoval se nejen jejich pohyb, změny bydliště, zaměstnání, styky, veřejná angažovanost, ale také jejich postoje k socialistické společnosti.¹³⁰

¹²⁶ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za I. pololetí 1958, č.j. 66/58 taj.

¹²⁷ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za I. pololetí 1958, č.j. 66/58 taj.

¹²⁸ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za IV. čtvrtletí 1959.

¹²⁹ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za IV. čtvrtletí 1959.

¹³⁰ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, Zn.: I/3-290-1952-Č.

Na začátku roku 1953 se v litovelském okrese jednalo o provisoru P. Aloise Jemelku z Jesence, který však byl po svém propuštění z internace v Hájku u Kladna přeložen mimo okres. Dále se jednalo o Faráře Albína Odrážku, který byl v roce 1949 několik dnů vězněn na Pankráci a poté v rámci amnestie propuštěn. OCT v hlášení konstatoval, že zpočátku na P. Odrážku vazba velmi zapůsobila, choval se zdrženlivě, ale po čase mu otrnulo.¹³¹

Dále byl sledován Josef Střída¹³², administrátor v Měrotíně, který byl propuštěn po odpykání poloviny trestu a P. Josef Zoubek, farář v Jednově, propuštěný na základě amnestie. V internaci v Hájku u Kladna se v tu dobu nacházel P. Antonín Stískal¹³³, farář z Jesence, který měl být již propuštěn, ale ještě se tak nestalo. Na útěku byl za pobuřování a nedovolené překročení hranic stíhán František Pitrun.¹³⁴

V situační zprávě za 1. čtvrtletí roku 1959 OCT hlásí, že v litovelském okrese bylo hlášeno k trvalému pobytu 16 kněží, kteří neměli udělen státní souhlas. Tito kněží byli zaměstnáni ve výrobě, sedm z nich dojíždělo za prací mimo okres, většinou do Olomouce. Nebezpečnými se režimu jevil salesián Emil Škůrka, který studoval ve Vatikánu a byl zatvrzelým odpůrcem socialistického zřízení, dále bývalý převor kláštera v Teplé Josef Heřman Tyl, který se vrátil z vězení a žil u svých rodičů v Cakově. Také chování Františka Skácela redemptoristy z Nákla, bylo zaměřeno proti socialistické společnosti. Zvláštním případem byl Dr. Mojmír Vespalec, který byl nedostudovaným knězem, a jenž činil dojem duševně chorého. Byl však náboženským fanatikem a pravou rukou děkana Kadlčíka. Ostatní osoby postavené mimo duchovní činnost se chovaly naprosto pasivně a nijak se neprojevovaly.¹³⁵

Na konci roku 1959 bylo v okrese hlášeno 17 žijících osob, které jsou mimo duchovní službu. Deset z nich dojíždělo za prací mimo okres, většinou do Olomouce. Ostatní pracovali v okrese Litovel. Redemptorista Arnošt Holubníček byl zaměstnán v Karose Senice, František Sucháček a Metoděj Tureček pracovali v tvarůžkárně v Lošticích. Dr. Vespalec pracoval

¹³¹ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, Postoj a činnost kněží propuštěných z vazby apd.

¹³² Josef Střída se narodil 29. července 1919 ve Vojnicích. Na kněze byl ordinován 5. července 1934. Ve farnosti Měrotín působil od roku 1948 do svého zatčení za úmyslné vplétání politiky do kázání. Ve vězení byl od 25. října 1949 do roku 1952, kdy byl propuštěn na podmínku. Srov. Katalog kněžstva arcidiecése olomoucké 1949. Arcibiskupství olomoucké, arcibiskupský archiv, Seznam kněží.

¹³³ Antonín Stískal se narodil 10. června 1909 v Říkovcích. Na kněze byl ordinován 5. července 1934. Jesenskou farnost spravoval od roku 1940. Během svého působení vedl oddíl Junáka a byl znám svou láskou k dětem. Za zakázané čtení pastýřského listu byl od 12. září 1950 internován v Hájku u Kladna a od 10. dubna 1953 do 10. prosince 1953 byl vězněn. Bez státního souhlasu byl až do 1. října 1958, kdy mu byl vrácen a mohl opět nastoupit jako kněz do farnosti Hoštejn. Zemřel 12. listopadu 1972. Srov. Katalog kněžstva arcidiecése olomoucké 1949. Graubner Jan, *Kněžské osobnosti*. Farní úřad Konice, Kronika farnosti Jesenec.

¹³⁴ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637.

¹³⁵ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za I. čtvrtletí 1959.

v papírně v Litovli. Premonstrát Josef Heřman Tyl byl zaměstnán v JZD Senička. S členy družstva se stýkal a při každé příležitosti neopomněl zdůraznit jeho přináležitost ke kněžskému stavu. Udržoval styky s kněžími v okolí a každou sobotu a neděli odjížděl neznámo kam. Pohřbu jeho matky se zúčastnilo dvanáct kněží z okolí. Oblibu mezi spolupracovníky získal také tím, že jel s předsedou JZD do Prahy vymáhat pro družstvo traktor. Předseda se vyjádřil: *bez Tyla bychom traktor neměli.*¹³⁶

Kněží farnosti Jednov ve střetu se státní mocí.

P. Josef Zoubek byl kněz, který využil každé příležitosti ke vzdoru proti režimu. Proto se nelze divit, že předseda MO KSČ v Jednově Gustav Šmída žádal 20. listopadu 1950 ONV, aby zakročil proti faráři Josefu Zoubkovi, který svým provokativním jednáním nabourává všechnu mírovou snahu občanů v obci a okolí.¹³⁷ 10. dubna 1951 byl P. Josef Zoubek zatčen a odvezen přímo z vyučování ze školy v Lipové. 2. srpna byl odsouzen v Praze za čtení pastýřského listu a za pobuřování proti lidově demokratickému zřízení ke třem letům vězení a zabavení jeho majetku. Duchovní správu za internovaného P. Josefa Zoubka úředně vedl P. František Škoda, farář v Brodku u Konice. Jinak bohoslužby obstarávali penzisté: P. Petr Neduchal a P. Alois Šilhavý. 14. července 1952 byl přeložen z Přerova do Jednova nový duchovní správce P. Karel Hradilík.

V posudku na jednotlivé kněze z roku 1949 se můžeme o P. Josefu Zoubkovi dočíst: *je to člověk nesnášenlivý, úlisný, neupřímný a zlý. Pro svoji nesnášenlivost je vším obyvatelstvem nenáviděn.*¹³⁸ Za tímto „nenáviděným“ knězem byl pořádán věřícími z Jednova a Brodku u Konice, dle OCT, podezřelý vlakový zájezd do Rychnova u Moravské Třebové, kde po propuštění z vězení působil.¹³⁹

Provizor Karel Hradilík byl v měsíci březnu 1957 dvakrát vyslýchán pracovníky StB v Prostějově. Jednou 10 hodin (od 9 hod. do 19 hod.) a podruhé 2 hodiny. Bylo mu kladeno za vinu, že využíval při poutích kněží, kteří neměli státní souhlas, k vykonávání kněžských funkcí. Týkalo se to hlavně redemptoristů a salesiánů. Vyhržovali mu, že může dostat až dva roky

¹³⁶ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za IV. čtvrtletí 1959.

¹³⁷ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641.

¹³⁸ SOKA Olomouc, inv. č. 372, sign. OCT/99 Litovel, č. kart. 196., Věci církevních osob / sliby, kádrové posudky.

¹³⁹ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva.

vězení. Bude-li však s nimi spolupracovat, všechno založí do šuplíku, což provizor odmítl. 8. října 1957 byl lidovým soudem odsouzen na 7 měsíců nepodmíněně. P. Hradilík se odvolal ke Krajskému soudu v Olomouci. Než však mohl být souzen, byla novým prezidentem ČSR Antonínem Novotným vyhlášena amnestie a soudní řízení proti P. Karlu Hradilíkovi bylo zastavené.¹⁴⁰

Za provokaci byl považován průvod s hudbou z Protivanova na pouť do Jednova. Farář Hradilík se z toho musel zodpovídat na KNV v Olomouci za přítomnosti předsedy ONV Litovel, kde mu bylo doporučeno, aby podal žádost o přeložení.¹⁴¹

Zprávy o průběhu slavení velikonočních obřadů

Nejdůležitější křesťanské svátky velikonoce měly význam i pro vládnoucí režim v protináboženské osvětě. Právě v období těchto svátků se snažil co nejvíce narušit velikonoční obřady různými restrikcemi a odvádět pozornost věřících, hlavně mládeže od bohoslužeb a velikonočních obřadů. V první řadě se sledovala účast na bohoslužbách, která se zapisovala do příslušných tabulek, ve kterých se zvláště sledovala účast dospělých a zvláště účast dětí. Počet věřících se sledoval na Květnou neděli, u které se uvádělo, zda byl pořádán i průvod, dále byl sledován Zelený čtvrtek, Velký pátek a Bílá sobota, kde se také uváděl kromě pořádání průvodu i čas začátku bohoslužby. Sledované byly také Velikonoční neděle a pondělí. Například v roce 1959 byla v Litovli a v Konici účast věřících následující:

Litovel

Květná neděle		Zelený čtvrtek		Velký pátek		Bílá sobota		Velikonoční neděle		Velikonoční pondělí	
dosp.	děti	dosp.	děti	dosp.	děti	dosp.	děti	dosp.	děti	dosp.	děti
945	120	230	60	740	120	960	130	780	640	120	95

¹⁴⁰ <http://www.farnostsuchdol.eu/k1956-1958.html>, staženo 26. února 2016.

¹⁴¹ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za III. čtvrtletí 1959.

Konice

Květná neděle		Zelený čtvrtek		Velký pátek		Bílá sobota		Velikonoční neděle		Velikonoční pondělí	
dosp.	děti	dosp.	děti	dosp.	děti	dosp.	děti	dosp.	děti	dosp.	děti
500	300	300	200	700	250	500	200	800	600	300	250

Ohledně průvodů se z tabulky dozvídáme, že na Květnou neděli se konal průvod jen v Bohuslavicích a to pouze kolem kostela. Na Bílou sobotu se průvod nekonal nikde, ani v Bohuslavicích. Obřady Veliké noci začínaly v Litovli v 19:30 hod. a v Konici ve 20:00 hod.¹⁴²

Na Velký pátek byla na jedenáctiletku v Litovli pozvaná kapela, která vyhrávala v aule školy, čímž režim sledoval snížení počtu žáků slavicích Velký pátek.¹⁴³

Oproti jiným letům byla v roce 1960 účast slabší, jelikož bylo velmi nepříznivé počasí. Průvod na Květnou neděli se konal opět jen v Bohuslavicích kolem kostela. Když byl farář Odrážka navštíven před velikonočními svátky OCT, měl připomínky ohledně nepovolování průvodů. Řekl, že by se průvody měly obnovit, protože se jedná o starobylý zvyk. Také prohlásil, že vláda bude muset opět navázat styk s ordináři a vyjít jim vstříc v jejich požadavcích. K tomu podotkl, že se toho ještě dočká.¹⁴⁴

Májové pobožnosti byly dalšími aktivitami církve, které chtěl režim vykořenit, proto byly ze strany OCT sledované. Kněží museli žádat o stání souhlas pro všechny, kdo májové pobožnosti v kaplích vedli. Tyto pobožnosti se v roce 1959 konaly v 73 obcích okresu s průměrnou účastí 10 dospělých a 8 dětí. Největší účast byla v Konici, Litovli, Nákle a Ludmírově. Byly však i obce s účastí pouze 2 – 3 osob.¹⁴⁵

Před tím, než režim zakázal jakékoliv obřady mimo kostel, například průvody Božího Těla, bránil různým okázalostem při těchto slavnostech, jako byla hudba nebo hasiči v uniformách, tak jako v roce 1954 v Senici na Hané. KCT Evžen Černý tehdy upozornil senického faráře na platné předpisy o požárních sborech, které zakazují účast hasičů v uniformách na podobných slavnostech.¹⁴⁶ V létě 1959 se uskutečnil průvod Božího Těla pouze ve třech farnostech, a to jen na církevní půdě kolem kostela a bez nějakých okázalostí.

¹⁴² SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641.

¹⁴³ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641.

¹⁴⁴ SOKA Olomouc, inv. č. 614, OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za II. čtvrtletí 1959.

¹⁴⁵ SOKA Olomouc, inv. č. 614, OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za II. čtvrtletí 1959.

¹⁴⁶ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Zn. I/3-292-1954-Ku.

17. května 1959 farář Petržela z Nákla uspořádal průvod dětí u příležitosti prvního svatého přijímání, při kterém hrála hudba. Za toto jednání mu byla udělena pokuta.¹⁴⁷

¹⁴⁷ SOKA Olomouc, inv. č. 614, OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za II. čtvrtletí 1959.

9. Postoje duchovních ke kolektivizaci zemědělství

Jednou z velkých priorit konce padesátých let dvacátého století byla kolektivizace vesnice. Zakládání JZD přineslo mnoho lidských tragédií a vyžádalo si několik životů, a to i mezi kněžími. V litovelském okrese kněží nebyli v souvislosti s kolektivizací hlavními objekty zájmu komunistů. I přesto nezůstávali stranou. Sedláci většinou byli věřící katolíci a na vesnici měli kněží v té době ještě nějakou autoritu. To si uvědomovali i komunisté a tak se snažili využít duchovních ve svůj prospěch. Zpočátku kněží vystupovali proti zakládání JZD, snažili se ovlivnit členy družstev hlavně v tom směru, aby lidé v neděli a ve svátek nepracovali a účastnili se bohoslužeb. Například v JZD Bílsko jarní práce značně zaostávaly, ale členové družstva neopomněli žádnou nedělní bohoslužbu. I když to bylo nutné, do polí nešli. Dokonce předseda JZD Bílsko intervenoval u OCT, aby byl povolen průvod dne 15. června 1958.¹⁴⁸ Nejlepší poměr k budování JZD měli P. Jemelka z Laškova a P. Jindřich Slouka z Bouzova. Naopak záporný postoj projevoval farář Albín Odrážka z Bohuslavic, který když zjistil, že se v některé obci jeho farnosti provádí agitace, tak se této obci po tuto dobu vyhýbal.¹⁴⁹

Velký zájem o socializaci venkova jevila Lidová strana, která se snažila obsadit důležitá místa v JZD, obzvláště v představenstvech. V obci Ponikev bylo založeno JZD 9. dubna 1958. Jeden zdejší příslušník strany lidové hlásil okresnímu tajemníkovi ČSL Josefu Gajdíkovi, že může být spokojen, poněvadž mají v představenstvu dostatek svých lidí. K situaci ohledně JZD v Ponikvi se vyjádřil jesenský farář Blahoslav Navrátil tak, že *ponikevští lidovci zradili svou víru, neb všichni vstoupili do JZD a jsou desetkrát horší než jesenští komunisté, kteří ač komunisté svou víru nezradili a do družstva nevstoupili.*¹⁵⁰

V roce 1959 se se vznikem JZD duchovní již smířili a snažili se o změnu přístupu. Aktivně již proti JZD nevystupovali, naopak jim vycházeli vstříc. Farář Petržela z Nákla dokonce pronajal farní zahradu pro družstevní slepičárnu. I ostatní kněží vybízeli věřící ke společné práci v JZD.¹⁵¹

Měsíce červenec a srpen byly ve znamení žní. Duchovní byli požádáni, aby věřící vyzvali k účasti na nedělních směnách. Většina duchovních pochopila, že je nutno upřednostnit urychlené provedení sklizně a umožnila značnému počtu věřících se nedělních směn zúčastnit.

¹⁴⁸ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za I. pololetí 1958, č.j. 66/58 taj.

¹⁴⁹ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za I. čtvrtletí 1958.

¹⁵⁰ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za I. pololetí 1958, č.j. 66/58 taj.

¹⁵¹ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za I. čtvrtletí 1959.

Naopak děkan Kadlčík, místoděkan Musil z Luké, farář Neuman z Pňovic a farář Hradilík z Jednova měli opět mnoho námitek. P. Blahoslav Navrátil z Jesence dokonce odmítl jakýmkoliv způsobem vyzvat věřící k práci v neděli. Řekl, že to do kostela nepatří, i když k tomu vyzýval oběžník arcibiskupa.¹⁵² V době vrcholících sklizňových prací byl na duchovní činěh nátlak, aby byly nedělní bohoslužby překládané na odpolední hodiny, jako tomu bylo například v neděli 9. srpna 1959, kdy nebyly v Konici, Brodku u Konice, Jesenci, Kladkách, Laškově a na Skřípově bohoslužby dopoledne, ale byly přeložené na 17:00 hod. Další možností bylo zkrácení bohoslužby nebo byl udělen dispens od pracovního klidu. Tak tomu bylo po dohodě děkana P. Augustina Kadlčíka s OCT v neděli 4. října a 11. října 1959, kdy vrcholily podzimní sklizňové práce.¹⁵³

Zajímavá také byla zpráva, jaký vliv na zemědělce měl farář Bohuslav Nerychel z Konice. Jistý rolník Miroslav Škrabal z Budětska, nechtěl za žádných okolností vstoupit do družstva. Na jeho rozhodnutí záviselo, zda do družstva vstoupí ostatní, kteří se řídili jeho radami. Po poradě s farářem Nerychelem sám přišel podat přihlášku do družstva.¹⁵⁴

¹⁵² SOKA olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za III. čtvrtletí 1959.

¹⁵³ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637, č.j. 93/59.

¹⁵⁴ SOKA Olomouc, inv. č. 614, OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za IV. čtvrtletí 1959.

10. Výchova dětí v duchu vědeckého světového názoru

Hlavní dozor nad prováděním ateistické výchovy v duchu vědeckého světového názoru měli okresní školní inspektoři, kteří se měli při hospitacích přesvědčovat o důsledném plnění tohoto úkolu. Učitelé se měli zaměřit na předměty přírodních věd, historie a literatury, které lze nejvhodněji využít k ateistické výchově. I když byla ateistická výchova součástí vzdělávacího procesu budoucích učitelů, jen malá část z nich pak tyto poznatky uplatňovala ve své praxi. Tato složka výchovy byla většinou prováděná nesystematicky a příležitostně, i když ateistická výchova byla zapracovaná přímo v učebnicích. Chváleni byli učitelé, stojící pevně na půdě vědeckého světového názoru, kteří v ateistické propagandě měli velké úspěchy. Tito učitelé pochopili, že ateistická výchova je stejně důležitá, jak naučit děti násobilku.¹⁵⁵

Velmi důležité pro režim bylo snížení počtu dětí navštěvujících výuku náboženství. Tomuto úkolu byla věnována velká pozornost. Byla vypracována nařízení, která měla přinejmenším znepříjemnit přihlašování dětí do náboženství, čímž tuto výuku co nejvíce omezit. Zakázána byla jakákoliv propagace výuky náboženství ze strany duchovních. Na schůzích SRPŠ byl naopak na rodiče činěn nátlak, aby své děti do náboženství nepřihlašovali. Byli rovněž zvaní na besedy nebo s nimi byly prováděny individuální pohovory, zvláště na začátku školního roku. Termín podání přihlášky byl pevně stanoven, dodatečné přihlášení dítěte již nebylo možné. Naproti tomu odhlásit se mohl žák kdykoli během školního roku. Přísně bylo zakázáno, aby vyučování navštěvovalo dítě, které nebylo do náboženství přihlášené. Náboženská výchova nebyla povolena pro děti 1. třídy a pak pro děti v posledním ročníku. Byl určen počet odučených hodin, který se nesměl překročit. Katecheté vypomáhající duchovním s výukou museli mít, tak jako duchovní, udělen státní souhlas. Vše bylo pečlivě sledované a evidované ve výkazech, které musela každá škola vyplňovat. Tabulka ve výkaze byla rozdělena podle ročníků a podle církví. Součástí tabulky pak byl celkový počet žáků navštěvujících náboženství a počet žáků, kteří hodiny náboženství nenavštěvují. Dále byly OCT zasílány jmenovité seznamy všech žáků přihlášených do náboženství, kde bylo také uvedeno povolání otce, resp. matky a informace, zda jsou členem nějaké politické strany. Podtržením nebo vykřičníky byla označena jména těch žáků, jejichž rodiče byli členy KSČ. Dodržování těchto nařízení bylo bedlivě sledováno jak řediteli škol, tak i OCT. Každý, sebemenší prohřešek byl hlášen OCT, který vše zapracovával do čtvrtletních situačních zpráv. Jedním z takových prohřešků bylo vyučování náboženství na národní škole ve Březsku. Farář Nerychel, bez ohledu na směrnice, vyučoval

¹⁵⁵ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641.

náboženství žáky první třídy. Na výtku ředitelky školy reagoval tak, že jako kněz nemůže dětem bránit a z náboženství je vykázat.¹⁵⁶

Před začátkem školního roku v roce 1958 upozorňoval OCT na to, že se duchovní katolické církve zaměřili na přihlašování dětí do náboženství v novém školním roce. Velká část rodičů, a to i členů KSČ, opět své děti do náboženství přihlásila. Byly však i takové případy, kdy rodiče děti do náboženství nepřihlásili, ale intenzivně je posílali každou neděli do kostela. Z toho měl OCT obavy, že náboženství bude vyučováno i soukromě na farách.¹⁵⁷

Následující rok, před začátkem školního roku provedl OV KSČ školení ředitelů škol, učitelů a zástupců vesnických organizací KSČ, zaměřené na dosažení snížení počtu dětí přihlášených do náboženství. Při zahájení nového školního roku mohl tedy OCT konstatovat, že výsledek, jak je níže uvedené, se dostavil.¹⁵⁸

Dopad těchto nařízení lze sledovat z každoročního zvyšování počtu žáků, kteří náboženství přestali navštěvovat. Z počtu žáků navštěvujících výuku náboženství vyplývá, že ve školním roce 1954 – 1955 se do náboženství nepřihlásilo 21,12% žactva, ve školním roce 1955 – 1956 se nepřihlásilo 22,9%, v následujícím roce 1956 – 1957 to již bylo 25,15% žáků. Dále ve školním roce 1957 – 1958 bylo nepřihlášených dětí 33,4% a ve školním roce 1958 – 1959 výuku náboženství nenavštěvovalo již 35,4% žáků. Velký skok v počtu nepřihlášených dětí byl zaznamenán ve školním roce 1959 – 1960, kdy počet těchto dětí dosáhl 48,1%. V hlášení o přihlašování dětí do náboženství na začátku školního roku 1959 - 1960 byly uvedené tyto procentuální výsledky přihlášených a nepřihlášených dětí. V národních školách bylo v průměru přihlášeno 68,4% žáků. Se stoprocentním přihlášením dětí do náboženství byly v tomto školním roce uvedené národní školy v Jesenci, Klužítku, Ludmírově a Vojtěchově. Přes 90% přihlášených žáků bylo ve školách v Javoříčku, Lhotě u Konice, Štarnově, Ponikvi, Odrlicích a v Savíně. Z pohledu OCT na tom byly nejlépe národní školy v Runářově a v Unčovicích, kde počet přihlášených žáků nedosáhl 30%. Průměr žáků přihlášených do náboženství v osmiletých školách byl 44,5%. Nejhorší výsledky, opět z pohledu OCT, měly školy v Konici, Brodku u Konice, Pňovicích, Senici na Hané, Bohuslavicích a v Luké, kde konkrétně počet přihlášených dětí dosáhl 64,5%. Zato nejlepší výsledek vykazala jedenáctiletá škola v Litovli, kde se do náboženství přihlásilo jen 8% žáků. Výuka náboženství v této škole byla

¹⁵⁶ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za I. čtvrtletí 1959.

¹⁵⁷ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva.

¹⁵⁸ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za III. čtvrtletí 1959.

zrušena a žáci, kteří o tuto výuku měli zájem, ji mohli navštěvovat na osmileté škole v Litovli. OCT poukázal na to, že nejlepší výsledky byly dosažené u inteligence, kde počet dětí přihlášených do náboženství byl nejnižší. Zde však musel upozornit také na určité chytračení, kdy děti rodičů nábožensky silně založených navštěvovaly výuku náboženství v nižších ročnících, ale ve vyšších se již do náboženství nepřihlásily.¹⁵⁹ Jako příklad je v situační zprávě z roku 1959 uveden případ, kdy se na jedenáctiletce v Litovli přišly všechny žákyně jedenácté třídy odhlásit z církve. Jednalo o dívky ročníku 1943, které byly bezprostředně před maturitou. Až na nepatrné výjimky v tom bylo chytračení, protože chtěly studovat na vysokých školách.¹⁶⁰

Na druhou stranu musel však konstatovat, že náboženství stále navštěvuje velký počet dětí komunistů. K tomu lze uvést příklad z Kladek. Na schůzi MO KSČ vystoupili dva členové strany a kritizovali zákazy přihlašování dětí do náboženství. Jeden dokonce uvedl, že bude své děti dále do náboženství posílat. K dokreslení lze použít situaci, kdy pionýři v Kladekách na veřejnosti nosí pionýrský šátek, ale když jdou do kostela, tak jej schovávají do kapsy.¹⁶¹

Jistě příjemným poznatkem pro OCT bylo zjištění, že zejména chlapci nechťeli do náboženství chodit, ale výuku navštěvovali jen kvůli rodičům. V některých školách byla v hodinách náboženství naprostá nekázeň, žáci nebrali duchovní na vědomí. To byly zejména případy P. Odrážky z Bohuslavic a P. Petržely z Nákla. Ředitelé škol hodiny náboženství vůbec nekontrolovali. K těmto kontrolám měli zvláštní odpor. Z celého okresu neměl OCT od žádného ředitele školy zprávu z kontroly výuky náboženství.¹⁶²

V Konici se musel řešit přestupek kooperátora Stanislava Wariše a faráře Bohumila Nerychela proti zákazu agitace výuky náboženství v době, kdy probíhalo přihlašování dětí na tuto výuku. Kooperátor Stanislav Wariš 2. září 1955 vyhotovil nástěnku pro kostelní skříňku s textem: „Nebraňte maličkým přijít ke mně. Nebraňte jim. Neboť jejich je království nebeské. Děti svěřil ti Bůh a bude je jednou z tvé ruky požadovat. Vedeš je k němu? K modlitbě, na mši sv., k svátostem?“. Do levého rohu umístil obrázek sedících žáků ve školní třídě. Místními občany a činiteli byla tato nástěnka pochopená jako výzva k přihlašování dětí do náboženství, ačkoli byla jakákoli agitace zakázaná. Při vyšetřování P. Nerychel řekl, že se mu obsah zdál nevhodný, ale více se tím nezabýval. Kooperátor Wariš uvedl, že chtěl rodiče touto nástěnkou

¹⁵⁹ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Ateistická propaganda na úseku školském.

¹⁶⁰ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za IV. čtvrtletí 1959.

¹⁶¹ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641.

¹⁶² SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za IV. čtvrtletí 1959.

upozornit na zpovídání školní mládeže, které se konalo 4. září 1955. Za tento přestupek byl potrestán farář Nerychel pokutou 1000 Kčs, jelikož o nástěnce věděl a byl odpovědný za svého podřízeného. Kooperátor Wariš byl potrestán pokutou 800 Kčs.¹⁶³

V roce 1957 si P. Bohumil Nerychel stěžoval předsedovi ONV na učitele konické osmiletky Továrka, který zesměšňuje katolické náboženství a štvě žáky proti církvi. V sedmé třídě žákům čekajícím na hodinu náboženství řekl, že křesťané jsou největší vrazi, faráři nejvíce šmelinaři, lidé jim musí odevzdat poslední krocany a kačeny, jen chlastají mešní víno a hrají s kostelníky taroky. Dále řekl, že právě děti se svým přístupem musejí snažit, aby mohly být zrušené kostely. Na závěr jim řekl, že si mohou na něho stěžovat, protože stejně za to bude jen pochválen. Farář Nerychel proto žádal předsedu ONV, aby učiteli bylo domluveno, jelikož výuka náboženství nebyla zrušená a je nevhodné, aby tak před dětmi z katolických rodin mluvil. Okresní školní inspektor Teplý tuto záležitost prošetřil a zjistil, že sdělení faráře je zveličené a nezakládá se na pravdě. Nicméně učiteli Továrkovi byly vytknuté nevhodné formy vyjadřování. Po provedeném šetření byla svolána porada se všemi učiteli, kde jim bylo vysvětleno, jak se má provádět ateistická výchova a jak se mají žáci vychovávat v Marxisticko-leninském duchu. I když se zdejší učitelský sbor skládal většinou z mladých učitelů, žádný se do diskuze nezapojil, ale všichni seděli se skloněnými hlavami. Bylo zjištěno, že většina z nich se dosud s náboženstvím nevypořádala. Nejenže aktivně proti náboženství nezasahují, ale tajně ho i podporují. Navštíven byl také farář Nerychel, který byl seznámen s výsledkem šetření a byl mu vytknut nesprávný postup, jelikož obešel ředitele školy. Farář výsledky šetření vzal na vědomí, pouze měl obavy, aby to nevypadalo, že nemluvil pravdu.¹⁶⁴

¹⁶³ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 637.

¹⁶⁴ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641.

11. Charitní ošetrovací ústav v Jesenci

Celým názvem se tento ošetrovací ústav nazýval Charitní domov sester Dominikánek pro přestárlé a práce neschopné v Jesenci. Spravovala ho kongregace sester bl. Zdislavy III. řádu sv. Dominika.¹⁶⁵ V roce 1958 bylo v ošetrovatelském ústavu v Jesenci 18 sester dominikánek, z toho v pracovním poměru bylo 12 sester placených charitou a 6 důchodkyň, které byly v ústavu jako chovankyně. Představenou byla sestra Boromea Marie Davidová, zpovědníkem byl farář Josef Klos ze Stražiska, který za sestrami jednou týdně dojížděl.¹⁶⁶ Sestry měly velký vliv na svoje okolí, a jelikož byly vzdělané, jevíly se režimu jako nebezpečné, proto na zásah církevního oddělení byly zakázány návštěvy u těchto řeholnic i jejich písemný styk. Bylo však podezření, že písemná korespondence se uskutečňuje přes osoby mimo ústav. Jako zprostředkovatel písemného styku sester s veřejností byl podezřelý jejich zpovědník P. Josef Klos ze Stražiska. Z tohoto důvodu bylo nežádoucí, aby ústav dále navštěvoval.¹⁶⁷

Správcem ústavu byl s. Chajnas, na jehož popud byl k 1. březnu 1958 rozvázán pracovní poměr s představenou sestrou Boromeou Davidovou a s účetní sestrou Bohuslavou Františkou Bartošíkovou, které byly přemístěny do Broumova.¹⁶⁸ Novou představenou se stala Karla Božena Kelnerová, bývalá představená ve Víceměřicích, která byla začátkem roku 1959 zatčena. Její zatčení těžce nesla nejmladší sestra Teodora Relichová, která chtěla jít do vězení se svojí představenou. 7. května 1959 byla sestra Karla Božena Kelnerová odsouzená ke dvěma letům vězení Krajským soudem v Olomouci ve společném procesu se čtyřmi kněžími. Potrestaná byla za podvracení republiky, čehož se měla dopustit tím, že umožňovala v klášteře rozmnožovat protistátní tiskoviny, tj. texty s náboženským obsahem. Dále umožňovala kněžím bez státního souhlasu k duchovní činnosti sloužit v klášteře mše a dávat sestrám duchovní cvičení.¹⁶⁹

Začátkem roku 1959 se stal novým správcem ústavu Oldřich Tylšar a účetním Josef Vysloužil.¹⁷⁰ V srpnu 1959 přišla z ošetrovacího ústavu Charity ve Víceměřicích sestra Eusebie Anna Nevřelová, která byla jmenovaná představenou v ošetrovatelském ústavu v Jesenci.¹⁷¹ K zestátnění ústavu došlo v roce 1960, kdy odešla skupina šesti sester do Kadaně,

¹⁶⁵ ZAOpO, inv. č. 4529, sign. 460, č. kartonu 4450.

¹⁶⁶ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641.

¹⁶⁷ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za I. čtvrtletí 1959.

¹⁶⁸ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, č.j. 137/58, Pohyb sester.

¹⁶⁹ Vaško Václav, *Dům na skále 2*. Církev bojující 1950 – květen 1960, s. 161.

¹⁷⁰ SOKA Olomouc, inv. č. 614, OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Kádrové posudky.

¹⁷¹ SOKA Olomouc, inv. č. 614, OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Zn.: cirk. 1409/59-Ku.

ostatní zůstaly, jelikož je neměl kdo nahradit. Sestry z kongregace sester bl. Zdislavy III. řádu sv. Dominika, které byly v Jesenci od roku 1933, definitivně odtud odchází 1. dubna 1974. Sedm sester směřuje do Kadaně a tři do Broumova.¹⁷²

¹⁷² Farní úřad Konice, Kronika farnosti Jesenec.

12. Kritika náboženských poměrů u členů KSČ

V různých hlášeních se OCT musel zabývat situací i ve svých stranických řadách. Po deseti letech ateistické propagandy a tažení proti církvi to nebyl pro komunistické funkcionáře pohled nijak veselý. V situační zprávě za první čtvrtletí roku 1958 musel OCT konstatovat, že MO KSČ, hlavně ty venkovské, se na svých schůzích náboženské otázky záměrně vyhýbají. V Jesenci je například předseda strany věrným katolíkem, který pravidelně navštěvuje kostel. V horské části okresu, kde je náboženství pevně zakořeněno, se nevěnuje příslušná pozornost kulturní osvětě. Kultura zde nebyla plně rozvinuta, i z toho důvodu, že byla ponechána v rukou lidí, kteří se s náboženstvím zcela nerozešli, a proto nelze očekávat dobrých výsledků. V Budětsku například celou osvětu řídí učitel Černý s několika bigotními katolíky.

Rovněž s výstupy z církve to také nebylo tak jednoznačné, jak prozradil farář Nerychel. Lidé k němu hodně chodí pro potvrzení o výstupu z církve, avšak omlouvají se tím, že tak musí činit, aby nepřišli o své místo, ale jinak stále zůstávají věrni církvi.¹⁷³

Ve třetím čtvrtletí roku 1958 OCT poukazoval na další skutečnost, a to, že nejen duchovní, ale i lidová strana má v litovelském okrese, zvláště na Konicku, nemalý vliv, který nelze podceňovat. Znovu konstatoval, že MO KSČ opět především na Konicku mají nízkou politickou úroveň, členové podléhají náboženské ideologii a není zde vzácným jevem, že předsedové strany chodí do kostela a své děti posílají do náboženství.¹⁷⁴ Jako příklad toho, že mnoho funkcionářů lidové správy a strany je stále pod vlivem duchovních, uvedl případ faráře Nerychela, který dříve na veřejnosti nevystupoval, žádné schůze nenavštěvoval a funkcionáře MNV ignoroval. Poté, co se doslech, že by měl být údajně zatčen, začal chodit na veřejné schůze a navštěvovat předsedu MNV Koláře a ptal se ho, jestli proti němu něco má a jak by si s ním představoval spolupráci. K tomu na schůzi MO KSČ v Konici vystoupil Zdeněk Odehnal, který o faráři Nerychelovi řekl, že *když mu hoří koudel u prdele, tak vyhledává předsedu MNV Koláře a vtírá se do jeho přízně*. Na druhý den se farář Nerychel netajil tím, že mu polovina účastníků schůze hlásila, co se projednávalo.¹⁷⁵

Nejen ve vesnických organizacích KSČ byla situace pro přední představitele okresu neutěšená. Ještě v roce 1959 nebylo s náboženskou otázkou vyrovnáno 8 funkcionářů a zaměstnanců ONV. Kolik funkcionářů MNV navštěvuje bohoslužby, nebylo přesně zjištěno,

¹⁷³ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za I. čtvrtletí 1958.

¹⁷⁴ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva.

¹⁷⁵ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za I. čtvrtletí 1959.

jelikož na Litovelsku navštěvují tyto kostely tajně, oproti Konicku, kde komunisté navštěvují kostely veřejně.

Sbory pro občanské záležitosti měly dát církevním svátostem (křest, biřmování, sňatek) novou, socialistickou náplň. Křest mělo nahradit vítání dětí do života, biřmování zase slavnostní předávání občanských průkazů. OCT však musel přiznat, že sbory pro občanské záležitosti pracovaly v okrese Litovel velmi slabě. Nebyly účinně využívány k ateistické propagandě. Vítání dětí do života bylo organizováno jen v Litovli. Zemřel-li komunist, nebylo nikoho, kdo by se důstojně se zemřelým rozloučil tak, jak by měl pohřební akt odpovídat novým podmínkám socialistické společnosti. Pozůstalí se pak museli obracet na kněze s žádostí o provedení církevního pohřbu.¹⁷⁶

Komunisté, kteří se s náboženstvím rozešli a měli na církev jasný pohled, totiž, že pro církev není v nové společnosti místo, měli situaci značně ulehčenou. Ve složitější situaci se však nacházeli komunisté, kteří se i přes přijetí komunistických myšlenek stále nemohli vzdát své víry. Tyto lidi nemůžeme posuzovat naším pohledem, kdy máme jasno v tom, co byla komunistická totalita, a jak byl neslučitelný její materialistický světový názor s církevní naukou. Poválečný člověk neměl zkušenost s komunistickou diktaturou, SSSR mu byl prezentovaný nejen jako náš osvoboditel, ale i jako sociálně spravedlivý stát, kde není nezaměstnanost a hlad. Nelze se divit, že i věřící lidé, kterým se nešlo zrovna nejlépe, snadno propadli této ideologii.

Mezi takové patřil i můj děda Josef Hrazdil z Jesence (narozen 1923 v Jesenci), který pocházel z chudé věřící rodiny krejčího. Vyprávěl, jak jeho máma často brečela, protože jim neměla co dát jíst. Po roce 1948 vstoupil do KSČ, protože uvěřil, že se budou mít lépe. Nejprve pracoval ve stavebnictví, pak v armádě jako civilní zaměstnanec. Na komunistickém režimu viděl jen to pozitivní, věřil, že vše co dělají, dělají pro lidi. Oproti mému druhému dědovi, který byl zarytý komunist a v církvi viděl jenom to nejhorší, on posílal své děti do náboženství a nepamatují si, že by řekl něco proti církvi. Po smrti své manželky v roce 1977 za ni nechal každý rok sloužit mši svatou, které se také účastnil. Jednou mi řekl větu, která si myslím, že je důležitá pro pochopení nejen jeho, ale i všech ostatních, kteří, ač členové KSČ chodili do kostela. „*Nechápu, proč se komunisté s faráři nemají rádi, když všichni chtějí dobro.*“¹⁷⁷ Po

¹⁷⁶ SOKA Olomouc, inv. č. 614, sign. OCT/99 Litovel, č. kartonu 641, Situační zpráva za II. čtvrtletí 1959.

¹⁷⁷ Vzpomínky pamětníka: Josef Hrazdil, Jesenec.

sedmdesáti letech přijal svátost smíření a před velikonoce a vánoce přijímá svátost pomazání nemocných.

Při studiu exkomunikačních dekretů a jejich výkladu, který podal arcibiskup Josef Karel Matocha, vyvstala ve mně otázka, zda i můj děda podléhal exkomunikaci či nikoliv. Výklad arcibiskupa Josefa Karla Matochy, hovoří, že exkomunikaci nepodléhají ti, kdo byli k členství v KSČ přinuceni nebo podporovali tuto stranu ve volbách, aniž by přijali jejich materialistickou ideologii.¹⁷⁸ Děda do KSČ vstoupil dobrovolně, jelikož uvěřil její propagandě, tudíž se na něj exkomunikace vztahovala, ale myslím, že to tehdy neřešil.

¹⁷⁸ Vaško Václav, *Dům na skále 1. Církev zkoušená 1945 – začátek 1950*, s. 157.

Závěr

Doba, o které pojednává tato práce, byla velkou zkouškou pro každého, kdo nepropadl komunistické ideologii. Tito lidé museli volit mezi svojí hrdostí nebo podvolení se režimu. Neztratit tvář a stát si za svou pravdou znamenalo nejen pronásledování režimem, ale i vězení a v padesátých letech i ohrožení života. V takové situaci se ocitli i kněží, kteří se stali po převratu v únoru 1948 v očích vládnoucích komunistů nepřáteli lidově demokratického zřízení, se kterými bylo nutné se jednou provždy vypořádat. Církev se svými obřady byla uzavřena do kostelů a zcela vytlačena z veřejného života. Duchovní začali být politicky masírováni různými rezolucemi, besedami a školeními.

Jak obstáli kněží litovelského okresu, jsem se snažil ozřejmit touto prací. Prvním bodem střetu katolických kněží s režimem, kterým jsem se obšírněji zabýval, bylo vyhlášení schizmatické katolické akce a následného zákazu čtení pastýřského listu *Hlas biskupů a ordinářů v hodině velké zkoušky*. Tento list byl přečten v pěti farnostech okresu, přičemž v Konici byli vyšetřováni jak farář František Pitrun, který v důsledku proti němu zahájenému trestnímu řízení, uprchl do Rakouska, tak kaplan Bohuslav Nerychel. Odsouzen byl také P. Albín Odrážka¹⁷⁹, který díky amnestii strávil ve vazbě jen deset dnů.

Během dalších let byli uvězněni P. Antonín Stískal¹⁸⁰ z Jesence a jeho nástupce P. Alois Jemelka¹⁸¹, který v Jesenci působil jen dva měsíce. Dále jednovský farář Josef Zoubek¹⁸², P. Josef Střída¹⁸³ z Měrotína a P. Augustin Navrátil¹⁸⁴ z Bílé Lhoty. Za protistátní činnost byla také uvězněná představená sester dominikánek z charitního ošetrovatelského ústavu v Jesenci Karla Božena Kelnerová¹⁸⁵.

Žádný z kněží v okrese s režimem nekolaboroval nebo nijak zvlášť mu nevycházel vstříc, tak jako duchovní nekatolických církví, kteří byli režimu více otevření. Účastnili se sice kongresů katolického duchovenstva, besed, podepisovali rezoluce a kázání měli zaměřené dle příkazů OCT, ale jak je patrné z hlášení a zpráv, těchto aktivit se účastnili nedobrovolně a pod

¹⁷⁹ Vězněn od 20. října 1949 do 29. října 1949. Srov. ZAOPO, inv. č. 4521, sign. 460, č. kartonu 4445, Seznam duchovních ve správním obvodu, kteří jsou v trestním řízení, Zn.: 370/pres.-28/10-1949-I.

¹⁸⁰ Od 12. září 1950 byl internován a od 10. dubna 1953 do 10. prosince 1953. Srov. Graubner Jan, *Kněžské osobnosti*.

¹⁸¹ V internaci od 14. prosince 1950 do 31. března 1952. Srov. Graubner Jan, *Kněžské osobnosti*.

¹⁸² Ve vězení od 10. dubna 1951 do 17. listopadu 1952. Srov. Graubner Jan, *Kněžské osobnosti*.

¹⁸³ Ve vězení byl od 25. října 1949 do roku 1952, kdy byl propuštěn na podmínku. Srov. Arcibiskupství olomoucké, arcibiskupský archiv, Seznam kněží.

¹⁸⁴ Vězněn od 7. ledna 1959 do 7. dubna 1960. Srov. Graubner Jan, *Kněžské osobnosti*.

¹⁸⁵ Vězněná od 7. května 1959 do roku 1961. Srov. Vaško Václav, *Dům na skále 2. Církev bojující 1950 – květen 1960*, s. 161.

nátlakem, se snahou se z toho vyvléci. Případy, kdy někteří kněží připojili provokativní poznámku, překročili či obešli nějaký zákaz, byly většinou řešeny udělením pokuty. Je těžké zařadit jednotlivé kněze mezi pokrokové nebo reakční. Až na výjimky jakými byli P. Augustin Navrátil, P. Josef Zoubek nebo P. Karel Hradilík, kteří byli vždy hodnoceni jako režimu nepřátelští, u ostatních jednoznačné hodnocení nebylo možné. Jednou byli chváleni jako novým pořádkům naklonění kněží, podruhé OCT poukazuje na jejich protirežimní zaujatost. Příkladem těchto protichůdných hodnocení mohli být především P. Augustin Kadlčík a P. Bohuslav Nerychel. Na tyto dva kněze byla zaměřená velká pozornost funkcionářů okresu, jelikož se jednalo o děkana z okresního města a kněze z druhého města okresu. Tyto farnosti byly největší a jejich duchovní správci měli velký vliv jak na věřící, tak na ostatní duchovní.

Proti kolektivizaci zemědělství kněží většinou citelně nevystupovali, i když i tací se našli. Hlavním bodem střetu však byly nedělní pracovní směny v době vrcholících žňových a podzimních prací, kdy se po kněžích žádalo, aby bohoslužby překládali na odpolední hodiny nebo byl věřícím udělován dispens.

Pro srovnání v sousedním šternberském okrese ve farnosti Moravská Huzová byl ustanoven (po propuštění z internace) od 1. července 1954 jako administrátor biskup František Tomášek. I on, stejně jako kněží litovelského okresu, byl ochotný ke kompromisu, ale zároveň se neangažoval pro vládní politiku.¹⁸⁶ OCT ve Šternberku pořádal besedy s duchovními, kterých se biskup Tomášek účastnil a na kterých vystupoval s příspěvky a referáty, jež byly OCT kladně hodnoceny. Také podepisoval mírové rezoluce, účastnil se jako delegát sjezdu Mírového hnutí a za šternberský okres byl zvolen do arcidiecézního mírového výboru. Oproti tomu byl velmi horlivý v pastoraci, které se nemínil vzdát.¹⁸⁷ Rovněž k zakládání JZD se postavil kladně a v tomto směru působil jak na zemědělce, tak na duchovní.¹⁸⁸ I biskup František Tomášek, tak jako většina ostatních kněží, nevyhledával konflikty se státní mocí, ale snažil se o zachování možnosti pastorační činnosti.

Pro vytvoření ateistické společnosti byla pro nový režim nesmírně důležitá výchova mladé generace. Postupovat se mělo dvěma směry, a to jednak cestou co největšího snížení počtu dětí navštěvujících náboženství, jednak ateistickou výchovou ve škole. Ve školním vzdělávání byl prosazován čistě materialistický přístup, zvláště v přírodních vědách, kde se

¹⁸⁶ Jonová Jitka, *František Tomášek, Kněz, katecheta, profesor, a „ilegální biskup“*. Moravské působení Františka Tomáška, Historická společnost Starý Velehrad, 2014, s. 53.

¹⁸⁷ Jonová Jitka, *František Tomášek, Kněz, katecheta, profesor, a „ilegální biskup“*. Moravské působení Františka Tomáška, s. 56 – 65.

¹⁸⁸ Jonová Jitka, *František Tomášek, Kněz, katecheta, profesor, a „ilegální biskup“*. Moravské působení Františka Tomáška, s. 59 – 63.

měla dokázat neexistence Boha a v literatuře a dějepise pak měla být církev očerňována. Ateistická výchova byla zároveň součástí vzdělávacího procesu budoucích učitelů. Snížení počtu dětí navštěvujících náboženství mělo být docílené zákazem propagace výuky náboženství kněžími, přísnými pravidly pro přihlašování dětí do výuky a pro výuku samotnou. V neposlední řadě k tomu mělo přispět vědomí dětí a rodičů o možných komplikacích či dokonce nemožnosti dalšího, zvláště vysokoškolského studia. Kněží se snažili tato nařízení obcházet. Jednalo se zvláště o pokusy o propagaci náboženství, ale také o ponechání oficiálně nepřihlášených dětí v hodinách náboženství, což bylo přísně zakázané a tresty na sebe nenechaly dlouho čekat. Pro kněze to muselo být těžké, jelikož jim bylo bráněné v tom, co jim bylo přikázané samým Ježíšem, a to hlásání evangelia. Stejně těžké bylo pro rodiče řešit náboženskou výchovu, kdy museli volit mezi vírou a budoucností svých dětí.

Tíhu doby bylo možné sledovat i u některých členů komunistické strany, kteří se nechtěli vzdát své víry, ve které vyrostli a rozejít se s církví. Tito lidé byli zvláště státními orgány sledováni a bylo na ně často poukazováno, jako na příčinu dosažení malého pokroku v sekularizaci společnosti.

Jak jsem chtěl ukázat ve své práci, státní orgány omezovaly svobodu působení (nejen) katolické církve ve společnosti. Přes dílčí úspěchy, ale konečné ateizace společnosti nebylo dosaženo. Stát omezoval působení církve primárně „na kostel“ a veškeré mimokostelní aktivity, včetně výuky náboženství, byly přísně regulovány.

Seznam zkratk

AV NF	Akční výbor Národní fronty
ČSL	Československá strana lidová
ČSR	Československá republika
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
KA	Katolická akce
KAV NF	Krajský akční výbor Národní fronty
KCT	Krajský církevní tajemník
KNV	Krajský národní výbor
KSČ	Komunistická strana Československa
KV KA	Krajský výbor Katolické akce
MAV NF	Místní akční výbor Národní fronty
MNV	Místní národní výbor
MO KSČ	Místní organizace Komunistické strany Československa
NF	Národní fronta
OAV NF	Okresní akční výbor Národní fronty
OCT	Okresní církevní tajemník
ONV	Okresní národní výbor
OV KA	Okresní výbor Katolické akce
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SOKA	Státní okresní archiv
SRPŠ	Sdružení rodičů a přátel školy
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
StB	Státní bezpečnost
SÚC	Státní úřad pro věci církevní

ÚAV NF	Ústřední akční výbor Národní fronty
ÚV KSČ	Ústřední výbor Komunistické strany Československa
ZAOpO	Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny

Arcibiskupství olomoucké, arcibiskupský archiv

- Katalog kněžstva arcidiecése olomoucké 1949
- Nekrologium listopad 1937- červen 1973
- Nekrologium červenec 1973 – prosinec 1982
- Nekrologium 1983 - dodnes
- Seznam kněží

Farní úřad Konice

- Kronika farnosti Jesenec

Státní okresní archiv Olomouc

- Fond ONV Litovel / OCT

Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc

- Fond KNV Olomouc / KCT

Vzpomínky pamětníků

Vzpomínky pamětníka: Josef Hrazdil, Jesenec

Literatura

Balík Stanislav, Hanuš Jiří, *Katolická církev v Československu 1945 – 1989*, CDK Brno, 2013, ISBN 978-80-7325-311-0

Demel Zdeněk, *Pod dohledem církevních tajemníků*, CDK Brno, 2008, ISBN 978-80-7325-170-3

Graubner Jan, *Kněžské osobnosti*, Matice cyrilometodějská s. r. o, Olomouc 2010, ISBN 978-80-7266-335-4

Jonová Jitka, *František Tomášek, Kněz, katecheta, profesor, a „ilegální biskup“*. Moravské působení Františka Tomáška, Historická společnost Starý Velehrad, 2014, ISBN 978-80-86157-43-6

Mlčoch Zdeněk, *Životní osudy Augustina Navrátila*, Diplomová práce, Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzita Palackého Olomouc, 2015

Vaško Václav, *Dům na skále 1. Církev zkoušená 1945 – začátek 1950*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2004, ISBN 80-7192-891-7

Vaško Václav, *Dům na skále 2. Církev bojující 1950 – květen 1960*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2007, ISBN 978-80-7192-892-8

Vaško Václav, *Neumlčená; Kronika katolické církve v Československu po druhé světové válce II*, Zvon Praha, 1990, ISBN 80-7113-035-4

Internetové zdroje

<http://docplayer.cz/7858467-Osservator-romano-15-vii-1949.html>

http://kelc.farnost.cz//prehled_knezi.html

<http://www.divadloschod.cz/val.atheny/?id=osobnosti&what=K>

<http://www.farnost-senice.cz/posloupnost-fararu/>

<http://www.farnostsuchdol.eu/k1956-1958.html>

http://www.totalita.cz./50/50_kam_p_01.php

http://www.totalita.cz./50/50_kam_p_02.php